

VROUWEN-
VERTEGENWOORDIGING
UN CONFERENCE ON
SUSTAINABLE
DEVELOPMENT 2012 –
RIO+20

16 – 22 juni 2012

Juli 2012

Auteur:
Jolein Baidenmann

Aan de vertegenwoordigers van de organisaties van de Nederlandse Vrouwen Raad,

Met plezier bied ik u het verslag aan van mijn werkzaamheden als vrouwenvertegenwoordiger in de Koninkrijksdelegatie voor de VN conferentie over Duurzame Ontwikkeling, Rio+20. In dit verslag zal ik ingaan op de rol van de vrouwenvertegenwoordiger, de thematische focus, mijn activiteiten ter plekke en de resultaten. Ik zal afsluiten met een aantal persoonlijke conclusies.

1 – Focus

Er zitten meerdere aspecten aan de functie van een vrouwenvertegenwoordiger in een landendelegatie op een VN-conferentie:

- a. Het inbrengen van inhoudelijke gender-aandachtspunten in de delegatie
- b. Link onderhouden met het aanwezige maatschappelijk veld
- c. Verbinding met de internationale vrouwengroepen
- d. Betrekken van de achterban
- e. Rolmodel voor andere vrouwen

Als vrouwenvertegenwoordiger in de Nederlandse delegatie word ik voorgedragen en gevoed door de Nederlandse Vrouwen Raad (NVR). De standpunten die ik namens de Nederlandse vrouwen uitdraag komen voort uit overleg met vertegenwoordigers van de NVR en de inbreng van de NVR

VROUWEN- VERTEGENWOORDIGING UN CONFERENCE ON SUSTAINABLE DEVELOPMENT 2012 – RIO+20

16 – 22 juni 2012

Pag. 2

van 34

Commissie voor Duurzame Ontwikkeling:

- het promoten van een eerlijke en duurzame levensstijl;
- vrouwen in staat stellen hun gezinnen op een duurzame manier te onderhouden;
- het stimuleren van vrouwelijk leiderschap.

(Bijlage 1: Engelse vertaling van de positie van de Nederlandse vrouwenvertegenwoordiger)

2 – Activiteiten

Ik vertrek op 15 juni naar Rio en neem van zondag 16 tot en met vrijdag 21 juni 2012 deel aan de Rio+20 conferentie. Op de conferentie in Rio draai ik mee in de Nederlandse delegatie. Ook probeer ik zoveel mogelijk de dagelijkse bijeenkomsten van de Major Group Women (caucus) en het Nederlandse maatschappelijke veld (georganiseerd door het Nationaal Platform Rio+20) bij te wonen. Bovendien neem ik deel aan side-events en bezoek ik andere locaties, zoals Athletes Parc, met de verschillende landenpaviljoenen. De belangrijkste activiteiten die ik deze week onderneem zijn:

- * Side-event over NGO's met Women Entrepreneurs uit China over de Groene Economie (foto).
- * Side-event 'The Future Women Want', met Sascha Gabizon en mw. Brundtland, (naar wie de Brundtland-definitie van duurzaamheid –people, planet, profit – is vernoemd).
- * Businessdag van de World Business Council on Sustainable Development.
- * High level gedeelte Plenary Sessions, met speeches van landen.
- * High Level Event van UNWomen over vrouwelijk leiderschap. Met onder meer Michelle Bachelet, hoofd van UNWomen, de Braziliaanse president mevrouw Dilma Rousseff en de president van Costa Rica, mevrouw Chinchilla.
- * Bijeenkomst in de ambtswoning van consul-generaal van Nederland, dhr. Comenencia, georganiseerd door het Nationaal Platform Rio+20, met de twee staatsecretarissen dhr. Atsma en dhr. Knapen en de Nederlandse NGO's.
- * Nederlands side-event over de multistakeholderaanpak van verduurzaming van de sojaketen.

(Bijlage 2: 5 blogs over de dagelijkse activiteiten en belevingen tijdens de conferentie)

3 – Resultaten

Wat heb ik kunnen betekenen als Nederlandse vrouwenvertegenwoordiger? Hier past bescheidenheid en realiteit over wat je kunt doen als je 1 week van te voren aan de delegatie wordt toegevoegd. De onderhandelingen zijn dan al lang en breed gevoerd. Binnen de Nederlandse delegatie was overigens een sterk commitment op de thema's gender, vrouwenrechten, participatie en empowerment. Ik heb de delegatie de standpunten die ik meegenomen heb namens de Nederlandse vrouwen overgebracht, onder meer over een duurzame levensstijl en over eigendomsrechten voor vrouwen in ontwikkelingslanden. De

meeste punten zijn ook door Nederland in onderhandelingen naar voren gebracht, maar sommige zijn uiteindelijk niet in de slottekst gekomen. In ieder geval hebben de Nederlandse onderhandelaars, hopelijk gestimuleerd door mijn aanwezigheid, tot op het laatste moment genderspecten op het netvlies gehad. In de verklaring van staatssecretaris Ben Knapen namens Nederland op het High Level gedeelte is op het laatste moment alsnog een expliciet stuk toegevoegd over het belang van reproductieve rechten voor vrouwen. In een bilateraal overleg met staatssecretaris Knapen heb ik met hem gesproken over de visie van Nederlandse vrouwenorganisaties over duurzame ontwikkeling.

Ik heb verschillende side-events van NGO's bezocht en veelvuldig gesproken met vertegenwoordigers van het Nederlands maatschappelijk veld. Ik heb een paar keer op de dagelijkse bijeenkomst van de Nederlandse NGO's een verslag gedaan van mijn werkzaamheden binnen de delegatie. Ik heb contacten gelegd met interessante mensen en partijen over de wereld, waar we wellicht in de toekomst mee samen kunnen werken. Ik heb de contacten met de Major Group Women, waaronder Sascha Gabizon van WECF, weer aangehaald en ben op een aantal side-events van UNWomen geweest. Ook heb ik de posities van de Major Group Vrouwen teruggekoppeld aan de Nederlandse delegatie. Ik heb in verschillende bijeenkomsten een voorbeeldfunctie gehad als vrouwenvertegenwoordiger in een officiële regeringsdelegatie. Tenslotte heb ik door middel van mijn blogs op 5 verschillende Nederlandse fora, namelijk de websites van het NPRio+20, de Nederlandse Vrouwen Raad, PvdA Duurzaam, De Betere Wereld en ISDuurzaam, mensen in Nederland laten delen in mijn ervaring.

Resultaten op het gebied van vrouwen thema's

Voor de Nederlandse vrouwenorganisaties waren de volgende focusthema's van belang:

- het belang van een eerlijke en duurzame levensstijl
- vrouwen moeten in staat gesteld worden hun gezin op een duurzame manier te onderhouden (met bijbehorende rechten)
- de relevantie van vrouwelijk leiderschap en vrouwen op belangrijke posities

Wat is er in Rio+20 bereikt op deze thema's? Heel kort door de bocht: er is een tien jaar framework voor duurzame productie en consumptie aangenomen, er is in de verdragstekst aandacht voor (land)rechten voor vrouwen en er wordt veel aandacht besteed aan de vele noodzakelijke en belangrijke rollen van vrouwen in een duurzame maatschappij. Veel van de discussies op de conferentie rondom vrouwenrechten concentreerden zich op het feit dat reproductieve rechten niet expliciet benoemd zijn in de slotverklaring. Dat is natuurlijk jammer, maar er wordt in de tekst wel verwezen naar eerdere verdragen, waarin die rechten wel opgenomen zijn. Bovendien hebben vele landen –voor of achter de camera– aangegeven dat deze rechten op geen enkele manier zullen verwateren.

(Bijlage 3 & 4: overzicht teksten gender in slotverklaring + Pressstatement Major Group Women)

Resultaten van de conferentie

Belangrijke resultaten van de conferentie Rio+20 zijn:

- Start van een proces van het formuleren van SDG's (sustainable development goals);
- Gezamenlijke VN-taal over de groene economie;
- Een high level politiek forum, dat bezig gaat met het sterker maken van UNEP;
- Beroep op bedrijven om te rapporteren over MVO;
- Nadruk op het belang van 'beyond GDP-indicators';
- Mechanisme voor middelen voor implementatie van afspraken over financiën en technologie;
- Een 10 jaar framework voor duurzame productie en consumptie;
- Het belang van vrijwillige verplichtingen van landen.

(Bijlage 5: Rio+20 brief aan de Tweede Kamer)

4 – Conclusies

Is zo'n wereldbijeenkomst relevant? Is het de investeringen waard? Ja, zeker! Dit soort bijeenkomsten zijn noodzakelijk voor iedereen om gehoord en gezien te worden. Vertrouwen winnen. Je moet elkaar in de ogen gekeken hebben. Daarna is iedereen bereid weer een stap verder te maken. Die stap zal vaak buiten het licht van de camera's plaatsvinden.

Mijn persoonlijke conclusies over duurzame ontwikkeling na Rio+20:

- Ik vind het jammer dat het Westen niet meer 'ruilmiddel' heeft aangeboden aan ontwikkelingslanden. Dan was er veel meer mogelijk geweest qua harde afspraken. In ontwikkelingslanden zal de grote strijd tegen klimaatverandering en de winst qua duurzaamheid gemaakt moeten worden. Mij overtuigt de 'we hebben het zo zwaar in Europa met de crisis'-discussie niet. Zowel vanuit solidariteit als puur eigenbelang moeten wij investeren in duurzaamheid en armoedebestrijding over de hele wereld.
- Dit was een agendazettende top. Vanuit de zeer lage ambitie van het Westen was er ook niet meer uit te halen. Controversiële onderwerpen als groene economie en duurzame levensstijl zijn uiteindelijk wel in de tekst opgenomen, dat is winst. Hierna kan er gewerkt worden aan concretere doelen en deadlines. Daarbij zullen vrouwen zich nadrukkelijk als change agent en duurzame beslisser moeten profileren.
- In de komende jaren zal de invloed van het (duurzame) bedrijfsleven en het maatschappelijk veld alleen maar toenemen. Als vrouwenorganisaties moeten we de krachten bundelen met het bedrijfsleven en milieuorganisaties en elkaars sterke kanten gebruiken. Opvallend vond ik dat het aanwezige bedrijfsleven een grotere duurzaamheidsambitie had dan de regeringen en soms ook het maatschappelijk veld. De overheid en het duurzame bedrijfsleven moeten intensiever samenwerken om de achterblijvers, de onwelwillende bedrijven (die er natuurlijk ook nog in grote mate zijn), samen over de streep te trekken om duurzamer te handelen. Misschien hebben we over tien jaar, zoals Feike Sybesma voorspelde, wel een duurzaamheidstop waarvan

de uitkomsten onderschreven worden zowel door overheden als bedrijfsleven en NGO's. Dan zijn we echt op de goede weg!

- Deze top was de eerste top waarin Europa geconfronteerd werd met de nieuwe geopolitieke machtsverhoudingen, en andere manier van onderhandelingvoering. En zij had daar nog geen politiek strategisch antwoord op. Westerse overheden en NGO's lopen achter in het verdiepen in de cultuur, belangen en ontwikkelingen in BRICS en andere opkomende grootmachten. Er is dus werk aan de winkel: op naar een hechter samenwerkend Europa, gecombineerd met een open, nieuwsgierige, inclusieve houding richting nieuwe grootmachten.

5 – Proces

Ondanks de lobby lukt het in eerste instantie niet om een vrouwenvertegenwoordiger in de regeringsdelegatie te krijgen. Wel komen er 2 jongerenvertegenwoordigers in de delegatie. Op het Algemeen Overleg in de Tweede Kamer over de inzet voor Rio+20 stellen Liesbeth van Tongeren (Groen Links) en Marieke van der Werf (CDA) vragen over een vrouwenvertegenwoordiger in de delegatie. Ik zit in de zaal en neem contact op met de NVR. De NVR zet een grootscheepse lobby op om alsnog een vrouwenvertegenwoordiger in de delegatie te krijgen. De NVR zoekt naar een goede kandidaat, die zelf de kosten voor verblijf en reis voor rekening kan nemen, want er is geen vergoeding beschikbaar. Met mijn ervaring met het vrouwenvertegenwoordigerschap, bij de Commission on Sustainable Development (CSD) en de Klimaatop in Kopenhagen en mijn betrokkenheid bij Rio+20, ben ik op deze korte termijn de juiste kandidaat voor de NVR. Een week voor vertrek word ik officieel toegevoegd aan de Nederlandse delegatie. De NVR organiseert op de valreep een bijeenkomst met een aantal vertegenwoordigers van de NVR, om de – in de afgelopen periode geformuleerde – standpunten over duurzame ontwikkeling, vanuit het perspectief van Nederlandse vrouwen, mee te kunnen geven.

Tot slot, hartelijk dank voor het mogen vervullen van de prachtige rol als vrouwenvertegenwoordiger!

Bijlage 1

Position Dutch Women Representative 2012 - UN Rio+20

1. Governments must stimulate a **fair and sustainable lifestyle** (consumption and production). Women are influential decisionmakers (mostly responsible for raising children, household consumption and agricultural production) and must be especially addressed. Governments need to:
 - give incentives to change lifestyle
 - educate women in more sustainable food production & consumption
 - promote active citizenship of women through sustainable projects on local level
 - ensure participation of women in (political) discussions and developments on food, energy and consumption & production.

2. Women must be **enabled in supporting themselves and their families**. Governments should:
 - ensure that women have equal rights, possibilities and positions as men
 - bann genderdiscrimination, f.e. on landownership
 - ensure equal pay for equal jobs
 - create conditions for combination work and care (= smart economics)

3. Encourage **female leadership** on every level. Governments must:
 - promote women as agents of change: they have an important position, role and contribution to society
 - stimulate more strategic positions for women in business, organisations, governments and politics
 - support women organisations, who are fundamental in awareness building, inspiring, capacity building, stimulating political influencing and advising on sustainable alternatives towards women
 - enlarge genderbudgets

Bijlage 2

dinsdag 19 juni 2012
In den beginne

.. was er in Rio geen emailverbinding, geen telefoonverbinding en geen sms. Maar na anderhalve dag oneindig opnieuw opstarten, hulp vanuit Nederland en een nieuw gmail account, ben ik inmiddels weer online ...

De vraag 'waar begin ik' geldt zowel voor deze blog als voor elke deelnemer aan RIO+20. Waar moet je beginnen op een conferentieterrein zo groot als vijf keer het Jaarbeurscomplex? Met 179 landendelegaties die door de gangen van de verschillende hangars snellen, richting onderhandelingstafels? Met mensen van maatschappelijke organisaties die zich verplaatsen richting honderden themabijeenkomsten per dag over werkelijk elk onderwerp dat met duurzame ontwikkeling te maken heeft. Op de hoofdlocatie of op 3 andere locaties, waar nog een People's Summit en Sustainable Dialogues plaatsvinden, die op anderhalf uur rijden van elkaar liggen?

Laat ik beginnen met een korte update van het onderhandelingsproces van Rio+20. Het proces gaat kort door de bocht als volgt: de EU en de Afrikaanse landen en China (G77) staan tegenover elkaar. Brazilië als voorzitter maakt van de gelegenheid gebruik om eigen ideeën (in de vorm van teksten) door te duwen, en is duidelijk niet op de hand van de Europese Unie. De Nederlandse delegatie werkt van 's ochtends half acht tot 's nachts twaalf of nog later. Maar langzamerhand gaan toch veel van de punten van de Europese Unie, en dus ook Nederland, van tafel. Het lijkt alsof men Europa wil duidelijk maken: jullie delen niet meer de lakens uit geopolitiek. Het onderhandelingsproces gaat dus heel moeizaam. Het idee van de Brazilianen is dat vannacht de onderhandelingen afgerond worden. Maar gaat dat lukken? Moet het high-level gedeelte soulaas bieden? Wordt vervolgd ...

Programma van maandag 18 juni ...

In het busje dat de Nederlandse delegatie vanuit Copacabana naar het conferentiecentrum rijdt (mind you, twee uur over hobbels en bobbel), wordt onder leiding van het sympathieke en onvermoeibare delegatiehoofd Kitty van der Heijden overlegd over de stand van zaken rondom de onderhandelingen. Ik stel wat vragen over de standpunten over vrouwen die ik uit Nederland heb meegenomen, zoals over een duurzame levensstijl en over eigendomsrechten voor vrouwen in ontwikkelingslanden. De meeste punten zijn ook door Nederland in onderhandelingen naar voren gebracht, maar hebben het uiteindelijk niet tot in de onderhandelingstekst gehaald. In de delegatiekamer (lees: een prefab hok) lees ik daarna de mails, de update van de Major Group Women.

Ik besluit naar een side-event van NGO's uit China over de Groene Economie te gaan. Als enige blanke vrouw zit ik tussen allemaal Chinezen. Onvoorstelbaar interessant om te zien hoe deze NGO's toch op dezelfde manier als wij in Nederland over groene economie denken. Op politiek niveau ziet China de groene economie ondertussen als security issue, een zaak van nationaal belang, omdat men snapt dat duurzaamheid een grote uitdaging voor China is. Hun uitdagingen zijn onder meer verwoestijning, grote vraag naar energie en stijging van de zeespiegel. Een van de NGO's is een organisatie van Chinese vrouwelijke entrepreneurs voor groene economie, die met een delegatie van 10 succesvolle onderneemsters is gekomen. Geen kattedames, deze dames. Directeuren van grote bedrijven, bijvoorbeeld rondom afvalwater, maar ook van kleine bedrijven, zoals voor recyclede kleding. Na afloop mag ik wel twintig keer op de foto met deze Chinese dames.

's Middags hebben we –voor het eerst buiten– een overleg in de hete zon met de major group vrouwen. Deze vrouwen zijn de onderhandelaars van diverse NGO's (en een enkele andere vrouwenvertegenwoordiger in een regeringsdelegatie), vrouwen die zich in het RIO-proces bezighouden met gender en vrouwenzaken. Onder leiding van de zeer ervaren

Nederlandse dame Sascha Gabizon van WECF, kiest de vrouwengroep een positie in de onderhandelingen die lopen. Onverwacht komt de minister van Buitenlandse Zaken van Brazilië aanlopen, die met de voltallige pers op zijn hielen even komt kennismaken met de vrouwengroep. De oud-minister van milieu van Finland frommelt me een briefje in de hand over sustainable production, met de vraag of ik dat tekstvoorstel nog met de Nederlandse delegatie wil bespreken. Ik bespreek nog met de groep of er iemand tijd heeft om met onze Nederlandse organisatie Cordaid en een groep van Afrikaanse bisschoppen een verklaring op te stellen die de stellingen van Vaticaanstad over sexuele en reproductieve rechten kan nuanceren. Maar er is geen tijd meer om dat te coördineren, iedereen zit druk in de onderhandelingen.....

woensdag 20 juni 2012

Vershil in ambitieniveau tussen overheid en business

Julie hebben het vast al gelezen, dinsdag werd er door Brazilië aan de gehele groep van landen een concept finale onderhandelings tekst gepresenteerd. Die finale tekst voldeed natuurlijk niet helemaal aan de wensen van de Europese Unie en al helemaal niet aan de eisen van de vrouwengroepen. Dus besloten de vrouwenorganisaties in de tuin van het conferentiecentrum een demonstratie te houden, om hun ongenoegen te uiten. Ze protesteerden onder meer tegen het feit dat er niets in de tekst staat over reproductieve rechten. En dat er geen concrete afspraken zijn gemaakt over het stimuleren van vrouwen in leiderschapsposities. Maar men beseft ook wel dat het nu in de handen is van de deelnemers van het High Level segment. Dat zijn de ministers en staatshoofden, die vandaag allemaal aankomen. Dus gingen de vrouwenorganisaties in conclaaf over een strategie om de staatshoofden te overtuigen van de noodzaak van het toevoegen in de tekst van die elementen die belangrijk zijn voor vrouwen ... wordt vervolgd.

Elke dag is er trouwens een overleg tussen de Nederlandse NGO's die aanwezig zijn, georganiseerd door het Nationaal Platform Rio + 20. Dan komt de Nederlandse delegatie een update geven, bespreken we wat er speelt onder de NGO's, welke side-events interessant zijn en of er nog heikele lobbypunten zijn. Het is erg interessant om te zien hoeveel verschillende insteken en thema's de Nederlandse maatschappelijke organisaties hebben. Bijvoorbeeld: er zijn Presencing coaches, die zich bezig houden met meditatie voor een beter resultaat, er zijn de grote NGO's zoals Oxfam en Hivos die op thema's als water of landrechten lobbyen en er zijn kleinere organisaties met innovatieve thema's, zoals het recht op natuur voor kinderen.

Woensdag komt Louise Fresco, prominente Nederlandse wetenschapper op het gebied van duurzame ontwikkeling, als officiële vertegenwoordiger van de Nederlandse NGO's de Nederlandse delegatie versterken.

Programma van dinsdag 19 juni ...

's Ochtends ga ik naar een side-event georganiseerd door vrouwenorganisaties over 'The Future Women Want'. We krijgen onder meer een speech van mevrouw Brundtland, een invloedrijke politica uit Noorwegen, naar wie de Brundtland-definitie van duurzaamheid - people, planet, profit - is vernoemd.

Daarna wachten we uren op de plenaire meeting over de definitieve RIO-tekst. Het is dan nog niet duidelijk of er nog geprotesteerd gaat worden tegen de tekst en dat maakt het spannend. Maar als de vergadering geopend wordt vraagt de Braziliaanse voorzitter of er bezwaren zijn tegen de tekst en 1 seconde later is de tekst afgehamerd. Daarna volgen de plichtplegingen, de bedankjes aan het harde werk van de Brazilianen.

Ik ben dan wel even klaar met de enigszins inspiratieloze sfeer (da's mijn persoonlijke gevoel) en besluit naar de grote business-bijeenkomst te gaan in de stad. Ik kom in een bijeenkomst met onze DSM topman Feike Sybesma, die me verrast met een aantal ambitieuze statements vanuit het bedrijfsleven. Hij heeft het erover dat niet voor jezelf en je familie kunnen zorgen, het ergste is dat je als mens kan overkomen. Dat het bedrijfsleven de verantwoordelijkheid heeft om dat te voorkomen, dus dat ze hard moeten strijden tegen werkloosheid. Dat bovendien niet arbeid moet worden beprijsd, maar grondstoffen. Hij geeft aan dat het bedrijfsleven dat hier bijeen is, het belangrijk vindt om negatieve gevolgen van

het productieproces voor het milieu en mensen, in de prijs van producten mee te nemen. En dat ze van de overheid hier regels over willen. Verder genoemd dat de rol van vrouwen en ondernemerschap erg belangrijk is.

En de directeur van De World Business Council on Sustainable Development (WBCSD) Chad Holiday, stelt dat bedrijven zich meer moeten richten op samenwerking met medewerkers en met de gemeenschappen waarin ze opereren, dan dat ze zich moeten richten op de overheid. Verfrissend, toch?

Feike Sybesma gooit er nog wat prikkelende stellingen in. Zou business niet, in navolging van de Occupy beweging, een spandoek moeten maken met de tekst: 'Business Occupies Rio', omdat business zoveel meer ambitie lijkt te hebben dan overheden? En hij gooit een balletje op dat de volgende RIO Conferentie eigenlijk door overheden en het bedrijfsleven samen moet worden ondertekend. En inderdaad, als je ziet welke inspirerende topmensen er zijn, zoals Richard Branson van Virgin, de baas van PUMA (die externe kosten al in de prijzen opneemt), de burgemeester van New York, Paul Polman van Unilever, Arnold Schwarzenegger, is er best iets te zeggen voor een top van deze 'leaders for tomorrow'. Dat levert misschien ook weer veel meer positieve aandacht voor duurzame ontwikkeling op van de pers, ook in Nederland.

De vice-voorzitter van het RIO+20 proces geeft in de afsluitende bijeenkomst van het WBCSD de volgende samenvatting van de uitkomsten van Rio. Er is nu consensus over (voor de die-hards, die het inhoudelijke proces volgen):

- a proces to get a set of sustainable development goals
- green economy language
- a high level political forum, which will follow up RIO +20
- decision to make UNEP stronger
- request towards companies to report on CSR
- beyond GDP-indicators are important
- mechanism for Means of Implementation on finance and technology
- a 10 year framework for sustainable production and consumption
- importance of voluntary commitments of countries

's Avonds heb ik het eerste onofficiële netwerkentje, met onder meer de managing director van WBCSD, de Nederlandse Peter Paul van de Wijs, en met mensen van SustainAbility, die bezig zijn met het ontwikkelen van meetinstrumenten voor social impact, wat ook voor het Nederlandse ontwikkelingsveld en het duurzame bedrijfsleven erg van belang is.

donderdag 21 juni 2012
Het high level gedeelte

Opeens buzzt het overal, vliegen de helicopters om je hoofd en snellen colonnes over de snelweg met sirenes voorbij: het high level gedeelte is begonnen. Feitelijk betekent dat uit beleefde diplomacy dagenlang luisteren naar algemene statements van landen, in de grote zaal. Als delegatie draaien we shifts om achter het bordje Nederland te zitten.

Staatssecretarissen Knapen en Atsma zijn aangekomen, en verdelen hun tijd - met in de kielzog een aantal ambtenaren - tussen allerlei politieke besprekingen, side-events en 'bi-la's', zogeheten bilaterale ontmoetingen tussen landen. De stress van het formuleren van een mooi slotdocument zakt, en nu gaat het om vooruit kijken, contacten leggen, nadenken over volgende stappen in het proces van duurzame ontwikkeling.

Ik heb tijd om iets meer naar de finale tekst van het RIO-document te kijken. Het is moeilijk als observer om vast te stellen wat nu goed of slecht is aan het document. In eerste instantie lijken heel veel thema's goed in de tekst te staan. Maar, het venijn zit in de staart, vaak zijn er geen deadlines of concrete zaken afgesproken. En dat houdt het vervolgproces natuurlijk heel open. Duidelijk is dat Europa niet meer de touwtjes in handen heeft op het wereldtoneel, en daar moeten ze zelf misschien nog wel het meest aan wennen. En voor

vrouwen is het geen goed teken dat de verklaring over reproductieve rechten uit de basistekst is verdwenen. In de wandelgangen wordt dat door veel delegaties beaamd. Dus we houden de lijnen met iedereen open, om te kijken welke acties er nog mogelijk zijn. Het is trouwens interessant om vanuit hier de Nederlandse pers te volgen, die met uitspraken komt die nergens op slaan (zoals dat bedrijfsleven de top heeft bemoeilijkt, of dat er nog geen consensus is over een tekst).

Vanuit mijn persoonlijk idealisme vind ik het jammer dat het Westen niet meer 'ruilmiddel' aanbiedt aan ontwikkelingslanden. Daar zal de grote strijd tegen klimaatverandering en de winst qua duurzaamheid gemaakt moeten worden. Mij overtuigt de discussie over dat we in een crisis zitten en dat er dus geen geld is, niet. Dan zie je het toch nog als een gunst, terwijl ik vrees dat het puur eigenbelang is om te investeren in duurzaamheid en armoedebestrijding over de hele wereld. Zittend achter het bordje van Nederland in de plenaire zaal droom ik weg : zou het niet mooi zijn om op zo'n VN Conferentie opeens als Westerse landen een handreiking te doen naar de Afrikaanse landen? Qua financiën, qua technologie of gewoon .. qua begrip. Wat voor golf van positiviteit zou dat opleveren, als ontwikkelingslanden zich gewaardeerd voelen, gezien voelen, solidariteit voelen. Dan zou je misschien echt aan een nieuwe wereldorde kunnen beginnen. Samen met bedrijfsleven, maatschappelijk veld, met veel aandacht voor een vertaling naar regionale samenwerking en lokale projecten.

Programma woensdag 20 juni

's Ochtends hebben we als delegatie een overleg met staatssecretaris Knapen. Hij benadrukt dat hij het heel belangrijk vindt dat er een vrouwenvertegenwoordiger en twee jongerenvertegenwoordigers in de delegatie zitten. We praten kort over de rol van de vrouwenvertegenwoordiger, die naast het inbrengen van inhoudelijke aandachtspunten, ook sterk gericht is op de link met het aanwezige Nederlandse maatschappelijk veld, met de internationale vrouwengroepen en met de achterban in Nederland. Bovendien zit er belangrijke symboliek in de functie van vrouwenvertegenwoordiger: je geeft vrouwen overal ter wereld een steuntje in de rug, door te laten zien dat vrouwen in sommige landen een belangrijke en gelijkwaardige positie hebben. Dat biedt een lonkend perspectief voor actieve vrouwen overal ter wereld.

Daarna ren ik weer naar de vergadering van de major groep vrouwen. Een vertegenwoordiger van de vrouwengroepen heeft een sterke tekst uitgesproken in de algemene vergadering van landen, want ook Major Groups hebben kort spreekrecht. Het was daarbij trouwens nog best moeilijk om überhaupt alle vrouwenorganisaties tot consensus te laten komen over zo'n tekst. Kan je nagaan hoe moeilijk dat is voor landen :-). Naast alle negativiteit over wat er niet in de hoofdtekst is gekomen, wat bij vrouwen sterk leeft, probeer ik positiviteit in te brengen door te wijzen op samenwerkingen die mogelijk zijn met andere stakeholders, zoals het bedrijfsleven en lokale gemeentes. Ik word bijgevallen door verschillende deelnemers, waaronder een man die al dertig jaar bezig is met 'women advancement' (prachtig woord).

De officiële opening van RIO maak ik niet mee, want ik bel in naar een politieke bijeenkomst van Duurzaam Amsterdam, gecombineerd met de openingsbijeenkomst van PvdA Duurzaam, en deel mijn ervaring hier op RIO. Daarna loop ik met Louise Fresco mee naar de vertegenwoordigers van het Nederlandse maatschappelijk veld, in de zitkuil tussen verschillende paviljoenen, die haar visie geeft over hoe we deze Rio-verklaring moeten interpreteren.

Staatssecretaris Knapen (die hier Minister heet) spreekt vervolgens op een site-event, gefaciliteerd door Peter Bakker, voormalig CEO van TNT, en de hele Nederlandse delegatie komt mee. Daardoor zijn we veel te laat voor het etentje met staatssecretaris Atsma en de Consul-Generaal van Nederland, die hun eten al op hebben als wij aankomen, in een prachtig restaurant aan het meer van Rio. May I say, het eerste normale avondeten dat ik deze hele week heb gegeten, want voor de rest is het alleen maar rennen en blij zijn als je ergens een broodje in de hand kunt opeten.

vrijdag 22 juni 2012
Powervrouwen

Ook donderdagochtend zit ik weer vroeg in de delegatiekamer in Rio Centro om een planning te maken voor de dag. Dat is een hele uitdaging, want de informatie over alle bijeenkomsten is nauwelijks bij te houden of te achterhalen. Internet en telefoon zijn nog steeds instabiel en ik switch tussen Iphone, Mac en Ipad, om maar alle info binnen te krijgen en berichten te kunnen verzenden. Ik probeer elke dag in ieder geval een tijdje bij de delegatie te zijn, de meeting van de major groep vrouwen bij te wonen, bij een side-event van Nederlanders te zijn en aan te haken bij de dagelijkse ontmoeting van de Nederlandse NGO's. Ik maak dus nogal wat kilometers op mijn hoge hakken.

Ergens op mijn wandeltochten kom ik een sit-in van jongeren tegen. Zij zijn helemaal niet blij met de uitkomst van Rio. Een deel van de jongeren besluit hun conferentie-badges in te leveren en weg te lopen van de conferentie. Later geeft staatssecretaris Knapen de jongerenvertegenwoordigers uit onze delegatie nog een politieke tip: Loop nooit weg uit onderhandelingen. Protesteren ja, maar altijd in communicatie blijven, anders zet je jezelf buiten spel. Overigens doen onze jongerenvertegenwoordigers Ralien en Liset het tijdens deze conferentie fantastisch. Ze spreken met vele hoogwaardigheidsbekleders, zoals Ban Ki-Moon, de Secretaris Generaal van de Verenigde Naties, over wat jongeren veranderd willen zien aan deze wereld.

Programma van donderdag 20 juni

Op het laatste moment besluit ik naar het High Level Event van UNWomen te gaan, over vrouwelijk leiderschap. Nou ben ik natuurlijk niet 'high level', maar omdat onze delegatieleider Kitty niet kan en het aan mij heeft overgelaten, praat ik mijzelf naar binnen als representative of the Dutch Delegation.

Wat een groep powervrouwen zit daar bij elkaar! Mevrouw Michelle Bachelet, hoofd van UNWomen, trapt de bijeenkomst af met een speech waarin ze aangeeft dat het zorgen voor duurzame ontwikkeling het best is gediend door het versterken van de rol van vrouwen in besluitvorming. 'Women must be part of the solution'. Dan spreekt de Braziliaanse president mevrouw Dilma Rousseff. Zij heeft de onderhandelingen deze week gecoördineerd en een sterk staaltje politieke strategie laten zien. Zij houdt een inspirerende, spannende speech over de rol van vrouwen. Zij is de eerste vrouw deze week die ook iets zegt over de emancipatie van mannen: die moeten gelijkwaardige rollen in het huishouden en het opvoeden van de kinderen op zich nemen. Er volgt een pleidooi voor de rol van vrouwen, als veranderaars van consumptiepatronen, als entrepreneurs, als dragers van traditionele kennis en tegelijkertijd als echte vernieuwers. Opeens klinkt er achter in de zaal een protestzang. Vrouwen houden spandoeken op over het belang van seksuele en reproductieve rechten. Handig bedacht, want er is bij dit event veel pers aanwezig en dus krijgen ze een podium voor hun ideeën. Daartoe aangespoord bevestigt president Rousseff zelf ook het belang van seksuele en reproductieve rechten. Ze sluit af met de oproep tot het omarmen van diversiteit, ook tussen man en vrouw. Want vrouwen en mannen zijn samen essentiële spelers voor een duurzame wereld.

Daarna spreekt de president van Costa Rica, mevrouw Chinchilla. Costa Rica is de vijfde meest groene economie van de planeet. Mevrouw Chinchilla geeft aan dat dat een keuze is, met vele andere consequenties: zo heeft Costa Rica bijvoorbeeld ook het leger afgeschaft. Ze roemt het belang van Moeder Aarde. Moeder Aarde is een spiritueel concept, waarbij Moeder Aarde de hoeder van de aarde is. Dat concept is heel belangrijk voor Latijns-Amerikaanse landen, je ziet het woord ook terugkomen in de tekst van het Rio+20 verdrag. Het concept van Moeder Aarde is ook een van de redenen waarom Latijns-Amerikaanse landen tegen beprijzing van natuur zijn. Als je daar mee zou instemmen zou je de aarde 'verkopen' aan anderen, terwijl het aan Moeder Aarde toebehoort, vinden zij. Gedurende de hele bijeenkomst zit ik op het puntje van m'n stoel, want je voelt de kracht in de zaal die zindert van de spanning en ambitie van al deze topvrouwen.

Hierna heb ik vanaf drie uur 's middags samen met mijn delegatiegenoten Desiree en Henk

'dienst' in de plenaire zaal, om naar speeches van de landen te luisteren. Daardoor kan ik helaas niet naar het side-event van Nederland over de rol van fietsen bij duurzame stedelijke ontwikkeling (goed tegen obesitas, versterkt mobiliteit van vrouwen, beperkt fijnstof en milieuvervuiling door auto's en files, etc.). In de plenary (de plenaire zaal) gebruiken landen hun spreektijd om hun eigen inzichten over duurzame ontwikkeling uit te dragen. Vaak weet je al wat er komt. Soms gebeurt er iets opmerkelijks, bijvoorbeeld als de Palestijnse delegatie de spreektijd gebruikt om Israël aan te vallen (onder bezetting geen ruimte voor duurzame ontwikkeling) of als de Nigeriaanse afgevaardigde opkomt met een Michael Jackson hoed. Het is een lange zit, tot uiteindelijk ook de andere delegatieleden rond negen uur 's avonds weer de zaal binnenkomen, omdat de spreektijd van Nederland eraan komt. Staatsecretaris Knapen spreekt over het belang van het maatschappelijke proces rondom het Nationaal Platform Rio+20, dat we in Nederland hebben gehad in de aanloop naar Rio+20. Hij benoemt de Nederlandse speerpunten en geeft aan dat voor Nederland sexuele en reproductieve rechten in de context van duurzame ontwikkeling erg belangrijk zijn.

Na de speech besluiten we nog even met de staatsecretarissen en de delegatieleden een drankje te drinken in het hotel. Delegatieleidster Kitty heeft geregeld dat ik met staatsecretaris Knapen mee terug mag rijden naar het hotel. Dat betekent dat ik opeens in de auto met Knapen en twee veiligheidsmensen, en twee politieauto's met zwaailichten voor en achter, door Rio de Janeiro rijd. Meneer Knapen vraagt geïntereiseerd naar de visie van vrouwen in Nederland op duurzame ontwikkeling en hoe ik mijn rol als vrouwenvertegenwoordiger hier in Rio uitdraag. Omdat onze chauffeur verdwaalt, zitten we wel anderhalf uur in de auto geanimeerd te praten over de wereld. Over Vietnam, dat Knapen een erg boeiend land vindt. En over de nieuwe agenda voor ontwikkelingssamenwerking. En over de rol van nieuwe 'ontwikkelingsactoren' zoals het bedrijfsleven, die hier in Rio een ambitieuze agenda neerlegt.

In het hotel aangekomen vertrekt iedereen eigenlijk al snel weer naar z'n bed, want morgen is het er weer vroeg uit voor het ontbijt met het maatschappelijk middenveld.

zaterdag 23 juni 2012
The Final Countdown

's Ochtends om even voor achten melden zo'n zestig Nederlanders zich bij de ambtswoning van de consul-generaal van Nederland, dhr. Comenencia. In een ontvangstkamer in de flat, met prachtig uitzicht op zee, vindt de door het Nationaal Platform Rio+20 georganiseerde ontmoeting tussen de twee staatsecretarissen Atsma en Knapen en de Nederlandse NGO's plaats.

De bijeenkomst wordt geopend door Louise Fresco, die aangeeft dat duurzaamheid in je eigen huis, in je eigen straat begint. En dat daarom ook de terugkoppeling naar Nederland van de resultaten van deze conferentie erg belangrijk is. Na een praatje van de staatsecretarissen is het tijd voor opmerkingen 'uit het veld'. Milieudefensie heeft de hele week negatieve berichtgeving over Rio+20 getweet, zoals 'de top is door het bedrijfsleven gekaapt', dus ik ben nieuwsgierig hoe fel ze vanochtend zijn. Maar gelukkig blijft het allemaal vriendelijk, al geven inderdaad onder meer Milieudefensie, Both Ends, Greenpeace en Oxfam Novib aan zeer ontevreden te zijn met de resultaten van de top.

Ik vind het opvallend dat Oxfam aangeeft dat zij in hun internationale netwerk geen gebruik meer maken van de term groene economie, omdat dat teveel weerstand oplevert. Het is inderdaad waar dat ontwikkelingslanden groene economie als een westers concept zien, als een soort greenwashing. Zij zien liever betalingen vanuit ontwikkelde landen richting ontwikkelingslanden, om de verduurzaming van hun maatschappij mogelijk te maken. En inderdaad, die stap is tijdens deze top niet gezet. Vanwege de economische crisis in het Westen, maar ongetwijfeld ook vanuit eigen belangen, is er deze conferentie heel weinig financiële handreiking gedaan richting ontwikkelingslanden. Ook ik vind dat een tekortkoming van deze top. Maar aan de andere kant geloof ik ook in het belang van het concept groene economie, en dus vind ik het niet handig om dat woord helemaal los te laten. We moeten gewoon beter uitleggen dat groene economie een onderdeel is van de fair

and sustainable economy, waar we allemaal voor staan. Maarten Hajer, directeur van het Planbureau voor de Leefomgeving, zet deze top wat mij betreft in het juiste perspectief: dit was een agendazettende top, geen top om nu al concrete afspraken te maken.

Na het ontbijt vertrekken we naar Atletes Parc, een locatie die tegenover het conferentiecentrum ligt en waar allerlei landenpaviljoens zijn opgebouwd. Het is een prachtig terrein, maar tot mijn spijt is het helemaal uitgestorven. Dat is het nadeel van zoveel verspreide locaties. Ik maak een rondje over het terrein en wordt aangetrokken door het paviljoen van de United Emirates (Dubai). Ik weet niks van het Midden-Oosten, dus ik ga eens een kijkje nemen. Ik zie een prachtig plakkaat met een statement over vrouwen en ben verrast.

In het EU-paviljoen vindt vervolgens een side-event van Nederland plaats, over de multistakeholderaanpak van verduurzaming van Sojaketens. Solidaridad geeft een mooi kijkje in de keuken van een Ronde Tafel. Het hele multistakeholderproces duurt vaak zo lang, omdat de minder vooruitstrevende deelnemers in eerste instantie de vooruitgang tegenhouden. Pas als die uit het proces stappen, kan er een leap forward worden gemaakt. Maar dat proces duurt vaak een paar jaar. Louise Fresco, die het forum voorzigt, zegt verder dat we moeten oppassen om niet teveel standaarden te willen vastleggen in Ronde Tafels. Het concept duurzame ontwikkeling is namelijk zelf ook in ontwikkeling. Voor je het weet zijn de vereisten al weer verder ontwikkeld, en zit je als ronde tafel nog met oude standaarden te werken.

Na het side-event gaan we weer terug naar Rio Centro. Ik pak nog even een bijeenkomst mee van Peter Bakker (voormalig CEO van TNT). En ik val met mijn neus in de boter als ik nu ook de minister van buitenlandse handel van de United Emirates ontmoet. Deze vrouwelijke Sheika, mevrouw Lubna bint Khalid bin Sultan Al Qasimi, voormalig IT-profesional, is een rolmodel voor vele vrouwen uit het Midden-Oosten en houdt een gloedvol betoog over de rol van vrouwen in duurzame ontwikkeling.

We wachten in de plenary op de slotceremonie. Op het laatste moment is er nog een lobby van Noorwegen om namens een kleine groep Europese landen toch nog een verklarend statement te geven over reproductieve rechten. Die verklaring wordt uiteindelijk alleen door Noorwegen en IJsland uitgesproken. De formele afsluiting van de conferentie is een mooi moment, met bombastische muziek en blije voorzitters. Totaal uitgelaten zitten we na het opruimen van de delegatiekamer terug in het busje met de Nederlandse delegatie. We hebben als echte Nederlanders nog wat losse wegwijsbordjes van de conferentie meegenomen, om in onze kantoren aan de muur te hangen als souvenir. Flauwe grappen zijn niet van de lucht en ik huil van het lachen (of van de vermoeidheid). Tijdens het eten vallen de eerste delegatieleden om, en hoewel ik graag nog van het Braziliaanse nachtleven zou hebben geproefd, roept m'n bed toch harder. De Nederlandse delegatie neemt afscheid van elkaar en keert vervolgens de volgende dag uitgeput terug naar Brasilia, naar New York en Nederland.

maandag 25 juni 2012

Conclusie: Toppie?!

Ik ben weer thuis. Nog vermoeid van de jetlag, maar vol inspiratie en ervaringen. Terugkijkend ervaar ik Rio+20 als een grote, indrukwekkende, politieke arena. Voor ad hoc adviseurs zoals een vrouwenvertegenwoordiger, zit de kracht in het leggen van contacten en het alert houden van anderen. Wil je echt inhoudelijk invloed hebben op de uitkomst van zo'n top, dan zul je veel eerder in het onderhandelingsproces actief moeten participeren. En dan nog zal het resultaat altijd een compromis zijn, want je moet over zoveel schijven, met zoveel verschillende visies en belangen.

Wat heeft deze top opgeleverd voor vrouwen? Veel van de discussies rondom gender hebben zich geconcentreerd op het feit dat reproductieve rechten voor vrouwen niet expliciet benoemd zijn in de uiteindelijke tekst. Dat is natuurlijk jammer, maar er wordt in deze tekst wel verwezen naar eerdere verdragen, waarin die rechten wel opgenomen zijn. Bovendien

hebben vele landen - voor of achter de camera - aangegeven dat deze rechten op geen enkele manier zullen verwateren. Behalve ten aanzien van dit aspect, is de vrouwenlobby off the record wel tevreden met het resultaat van de top, want er zitten veel verwijzingen naar gender en empowerment of women in de finale tekst van Rio+20.

Voor Nederlandse vrouwen waren de volgende punten van belang voor deze conferentie:

- het promoten van een eerlijke en duurzame levensstijl;
- vrouwen in staat stellen hun gezinnen op een duurzame manier te onderhouden;
- het stimuleren van vrouwelijk leiderschap.

Even heel kort door de bocht: er is een tien jaar framework voor duurzame productie en consumptie aangenomen, er is in de verdragstekst aandacht voor (land)rechten voor vrouwen, ook in economische zin, en er wordt veel aandacht besteed aan de vele noodzakelijke en belangrijke rollen van vrouwen in een duurzame maatschappij. En ten aanzien van het laatste punt; de hele sfeer van de conferentie was, zoals ik dat heb ervaren, doordrenkt van de ambitie, politieke besluitvorming en kracht van vrouwen.

Wat heb ik kunnen bijdragen als vrouwenvertegenwoordiger? Hier past enige bescheidenheid. Hopelijk heeft mijn aanwezigheid in de Nederlandse delegatie de Nederlandse onderhandelaars nog meer gestimuleerd om vrouwen(thema's) op de agenda te houden. Staatssecretaris Knapen heeft uiteindelijk in zijn speech ook iets over reproductieve rechten gezegd. En ik heb de kans gehad om hem op de hoogte te brengen van de visie van Nederlandse vrouwenorganisaties over duurzame ontwikkeling. Daarmee heb ik wellicht weer een lans gebroken voor het opnemen van vrouwenvertegenwoordigers in volgende regeringsdelegaties richting VN-conferenties. Verder heb ik de contacten met de Major Group Women weer aangehaald. En in verschillende bijeenkomsten een voorbeeldfunctie gehad als vrouwenvertegenwoordiger in een officiële regeringsdelegatie. Ik heb contacten gelegd met interessante mensen en partijen, waar we wellicht in de toekomst mee samen kunnen werken. En ik heb door middel van mijn blogs op 5 verschillende Nederlandse fora, waaronder de website van de Nederlandse Vrouwen Raad, mensen laten delen in mijn ervaring. En natuurlijk sta ik open voor uitnodigingen om over mijn ervaring te vertellen.

Is zo'n wereldbijeenkomst relevant? Is het de investeringen waard? Ja, zeker! Zoals iedere ondernemer weet, gaat er altijd veel tijd overheen voordat je een goede deal kunt maken. Iedere partij wil eerst z'n belangen en weerstanden geuit hebben, voordat je verder kunt in de relatie. Zo is het ook met internationale relaties. Dit soort bijeenkomsten zijn noodzakelijk voor iedereen om gehoord en gezien te worden. Vertrouwen winnen. Je moet elkaar in de ogen gekeken hebben. Daarna is iedereen bereid weer een stap verder te maken. Die stap zal vaak buiten het licht van de camera's plaatsvinden. Iemand vertelde me, dat het maatschappelijk veld na afloop van Rio 1992 enorm teleurgesteld was. Het algemene gevoel was dat de top mislukt was. Nu, twintig jaar later, vinden we de resultaten van Rio '92 juist heel goed. We kunnen het nu in perspectief zien en weten hoe er op doorgeborduurd is. Ik ga er van uit dat we over twintig jaar ook zo naar Rio+20 kijken.

In de komende jaren zal in discussies over duurzame ontwikkeling de invloed van het (duurzame) bedrijfsleven en het maatschappelijk veld alleen maar toenemen. En dat is goed, want we moeten de krachten bundelen en nog veel meer van elkaars sterke kanten gebruik maken. Misschien hebben we over tien jaar, zoals Feike Sybesma voorspelde, wel een duurzaamheidstop waarvan de uitkomsten onderschreven worden door overheden, bedrijfsleven en NGO's. Dan zijn we echt op de goede weg!

Ik dank jullie voor het lezen van mijn blogs.

Hartelijke groet,

Jolein Baidenmann

Compilation:

Women and gender text in the Rio+20 outcome document:

THE FUTURE WE WANT

June 19, 2012

The following are direct quotes from the final text, THE FUTURE WE WANT, dated June 19, 2012. ***Bold and italicized font for 'women' and 'gender' and 'sex' references below are not original to the text and are for quick identification.***

I. Our Common Vision

8. We also reaffirm the importance of freedom, peace and security, respect for all human rights, including..... ***gender equality, the empowerment of women*** and the overall commitment to....

9. We reaffirm the importance of the Universal Declaration of Human Rights, as well as other international instruments relating to human rights.....We emphasize the responsibility of all States, ... to respect, protect and promote human rights and fundamental freedoms for all, without distinction of any kind as to race, color, ***sex***, language,.....

11. We reaffirm our commitment to strengthen international cooperation.....In this regard, we reaffirm the need to achieve economic stability,promotion of social equity and protection of the environment, while enhancing ***gender equality, the empowerment of women*** and equal opportunities for all,

II. Renewing Political Commitment

A. Reaffirming Rio Principles and past action plans

16.We recall as well our commitments in the outcomes of all the major United Nations conferences and summits in the economic,.....including.....***the Programme of Action of the International Conference on Population and Development***, the key actions for the further implementation of the ***Programme of Action of the International Conference on Population and Development and the Beijing Declaration Platform for Action***.

B. Advancing Integration, Implementation, and Coherence: Assessing the progress to date and the remaining gaps in the implementation of the outcomes of the major summits on sustainable development and addressing new and emerging challenges

31. We emphasize that sustainable development must be inclusive and people-centered, benefiting and involving all people, including youth and children. We recognize that ***gender equality*** and ***the empowerment of women*** are important for sustainable development and our common future. We reaffirm our commitments to ensure ***women's equal rights***, access and opportunities for participation and leadership in the economy, society and political decision making.

C. Engaging major groups and other stakeholders

42.We further acknowledge the importance of involving all relevant decision makers in the planning and implementation of sustainable development policies.

43.Sustainable development requires the meaningful involvement and active participation of regional.....and all Major Groups - **women**, In this regard, we agree to work more closely with the major groups and other stakeholders and encourage their active participation, as appropriate, in processes that contribute to decision making, planning and implementation of policies and programmes for sustainable development at all levels.

45. We underscore that **women** have a vital role to play in achieving sustainable development. We recognize the leadership role of **women** and we resolve to promote **gender equality** and **the empowerment of women** and to ensure their full and effective participation in sustainable development policies, programmes and decision-making at all levels.

III. Green Economy in the context of sustainable development and poverty eradication

58. We affirm that green economy policies in the context of sustainable development and poverty eradication should:

(k) Enhance the welfare of **women**....;

(l) Mobilize the full potential and ensure the equal contribution of both **women** and men;

62. We encourage each country to consider the implementation of green economy policies in the context of sustainable development and poverty eradication, in a manner that endeavors to drive sustained, inclusive and equitable economic growth and job creation, particularly for **women**, and youth and the poor. In this respect, we note the importance of ensuring that workers are equipped with the necessary skills, including through education and capacity-building, and are provided with the necessary social and health protections.

V. Framework for action and follow-up

A. Thematic areas and cross-sectoral issues

104.We recognize that goals, targets and indicators, including where appropriate **gender-sensitive** indicators, are valuable in measuring and accelerating progress.

Poverty Eradication

105. We recognize that, three years from the 2015 target date of the Millennium Development Goals, while there has been progress in reducing poverty in some regions, this progress has been uneven and the number of people living in poverty in some countries continues to increase, with **women** and children constituting the majority of the most affected groups, especially in the least developed countries and particularly in Africa.

Food Security and nutrition and sustainable agriculture

109. We recognize the importance of taking the necessary actions to better address the needs of rural communities through, inter alia, enhancing access by agricultural producers, in particular small producers, **women**, indigenous peoples and people living in vulnerable situations, to credit and other financial services..... We reiterate the importance of empowering **rural women** as critical agents for enhancing agricultural and rural development and food security and nutrition.

118. We reaffirm that a universal, rules-based, open, non-discriminatory and equitable multilateral trading system will promote agricultural and rural development in developing countries and contribute to world food security. We urge national, regional and international strategies to promote the participation of farmers, especially smallholder farmers, including **women**, in community, domestic, regional and international markets.

Water and Sanitation

120. We reaffirm the commitments made in the Johannesburg Plan of Implementation and the Millennium Declaration regarding halving by 2015 the proportion of people without access to safe drinking water and basic sanitation.....We commit to the progressive realization of access to safe and affordable drinking water and basic sanitation for all, as necessary for poverty eradication, **the empowerment of women** and to protect human health,, we reiterate the commitments to support these efforts, in particular for developing countries, through the mobilization of resources from all sources, capacity-building and technology transfer.

Energy

125. We recognize the critical role that energy plays in the development process.... We stress that these services are essential to social inclusion and **gender equality**, and that energy is also a key input to production. We commit to facilitate support for access to these services by 1.4 billion people worldwide who are currently without these services. We recognize that access to these services is critical for achieving sustainable development.

Sustainable Cities and Human Settlements

135. We also commit to promote sustainable development policies that support inclusive housing and social services; a safe and healthy living environment for all, particularly children, youth, and **women** elderly and disabled;

136. We note that sustainable urban planning benefits from the involvement of multiple stakeholders as well as from full use of information and **sex-disaggregated** data including on demographic trends, income distribution and informal settlements.

Health and Population

140. We emphasize that HIV and AIDS, malaria, tuberculosis, influenza, polio and other communicable diseases remain serious global concerns, and we commit to redouble efforts to achieve universal access to HIV prevention, treatment, care and support, and to eliminate **mother-to-child transmission** of HIV, as well as to renewing and strengthening the fight against malaria, tuberculosis and neglected tropical diseases.

145. We call for the full and effective implementation of the Beijing Platform for Action and the Programme of Action of the International Conference on Population and Development, and the outcomes of their review conferences, including commitments leading to **sexual** and reproductive health and the promotion and protection of all human rights in this context. We emphasize the need for the provision of universal access to **reproductive health**, including family planning and **sexual** health, and the integration of reproductive health in national strategies and programmes.

146. We commit to reduce maternal and child mortality, and to improve the health of **women**, youth and children. We reaffirm our commitment to **gender equality** and to protect the human rights of **women**, men and youth to have control over and decide freely and responsibly on matters related to their sexuality, including access to sexual and reproductive health, free from coercion, discrimination and violence. We will work actively to ensure that health systems provide the necessary information and health services addressing the sexual and reproductive health of **women** including working towards universal access to safe, effective, affordable and acceptable modern methods of family planning, as this is essential for **women's health** and advancing **gender equality**.

Promoting full and productive employment, decent work for all and social protection

148. We are concerned about labour market conditions and widespread deficits of available decent work opportunities, especially for young **women** and men....

151. We emphasize the need to enhance employment and income opportunities for all, especially for **women** and men living in poverty and in this regard, we support national

efforts to provide new job opportunities to the poor in both rural and urban areas, including support to small and medium-sized enterprises.

152.**Women** and men should have equal access to opportunities to acquire job skills as well as to worker protections.....

153. We also recognize that informal unpaid work, performed mostly by **women**, contributes substantially to human well-being and sustainable development. In this regard, we commit to work towards safe and decent working conditions and access to social protection and education.

154. We recognize that opportunities for decent work for all and job creation can be generated through, inter alia, public and private investments in scientific and technological innovation, public works in restoring, regenerating and conserving natural resources and ecosystems, and social and community services. We are encouraged by government initiatives to create jobs for poor people in restoring and managing natural resources and ecosystems, and we encourage the private sector to contribute to decent work for all and job creation for both **women** and men, and particularly for young people, including through partnerships with small and medium-sized enterprises and cooperatives.....

157. We call upon States to promote and protect effectively the human rights and fundamental freedom of all migrants regardless of migration status, especially those of **women** and children, and to address international migration through international, regional or bilateral cooperation and dialogue and a comprehensive and balanced approach, recognizing the roles and responsibilities of countries of origin, transit and destination in promoting and protecting the human rights of all migrants, and avoiding approaches that might aggravate their vulnerability.

Oceans

175. We commit to observe the need to ensure access to fisheries and the importance of access to markets, by subsistence, small-scale and artisanal fisherfolk and **women** fish workers, as well as indigenous peoples and their communities, particularly in developing countries, especially small island developing States.

Small Island Developing States

178. We also remain concerned that, while small island developing States have progressed in the areas of **gender**, health, education and the environment, their overall progress towards achieving the Millennium Development Goals has been uneven.

Disaster Risk Reduction

188. We stress the importance of stronger interlinkages among disaster risk reduction, ...In this regard, we recognize also the need to integrate a **gender** perspective into the design and implementation of all phases of disaster risk management.

Desertification, land degradation and drought

205. We recognize the economic and social significance of good land management, including soil, particularly its contribution to economic growth, biodiversity, sustainable agriculture and food security, eradicating poverty, the empowerment of **women**, addressing climate change and improving water availability. We stress that desertification, land degradation and drought are challenges of a global dimension and continue to pose serious challenges to the sustainable development of all countries, in particular developing countries. We also stress the particular challenges this poses for Africa, the least developed countries and the landlocked developing countries.....

Education

229. ...We further reaffirm that full access to quality education at all levels is an essential condition for achieving sustainable development, poverty eradication, **gender equality** and

the empowerment of women as well as human development, for the attainment of the internationally agreed development goals, including the Millennium Development Goals, and for the full participation of both *women* and men, in particular young people.....

Gender equality and women's empowerment

236. We reaffirm the vital role of *women* and the need for their full and equal participation and leadership in all areas of sustainable development, and decide to accelerate the implementation of our respective commitments in this regard as contained in the ***Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women***, as well as Agenda 21, the Beijing Declaration and Platform for Action and the United Nations Millennium Declaration.

237. We recognize that, although progress on *gender* equality has been made in some areas, the potential of *women* to engage in, contribute to and benefit from sustainable development as leaders, participants and agents of change has not been fully realized, owing to, inter alia, persistent social, economic and political inequalities. We support prioritizing measures to promote *gender equality* and the *empowerment of women* in all spheres of our societies, including the removal of barriers to their full and equal participation in decision-making and management at all levels, and we emphasize the impact of setting specific targets and implementing temporary measures, as appropriate, for substantially increasing the number of *women* in leadership positions, with the aim of achieving *gender* parity.

238. We resolve to unlock the potential of *women* as drivers of sustainable development, including through the repeal of discriminatory laws and the removal of formal barriers, ensuring equal access to justice and legal support, the reform of institutions to ensure competence and capacity for *gender* mainstreaming and the development and adoption of innovative and special approaches to address informal, harmful practices that act as barriers to *gender equality*. In this regard, we commit to creating an enabling environment for improving the situation of *women and girls* everywhere, particularly in rural areas and local communities and among indigenous peoples and ethnic minorities.

239. We commit to actively promote the collection, analysis and use of *gender* sensitive indicators and *sex-disaggregated* data in policy, programme design and monitoring frameworks, in accordance with national circumstances and capacities, in order to deliver on the promise of sustainable development for all.

240. We are committed to equal rights and opportunities for *women* in political and economic decision-making and resource allocation and to removing any barriers that prevent *women* from being full participants in the economy. We resolve to undertake legislative and administrative reforms to give *women equal rights* with men to economic resources, including access to ownership and control over land and other forms of property, credit, inheritance, natural resources and appropriate new technology.

241. We are committed to promote the equal access of *women and girls* to education, basic services, economic opportunities and health-care services, including addressing *women's sexual and reproductive health*, and ensuring universal access to safe, effective, affordable and acceptable modern methods of family planning. In this regard, we reaffirm our commitment to implement the Programme of Action of the International Conference on Population and Development and the key actions for the further implementation of that Programme of Action.

242. We recognize that *gender equality* and the effective participation of *women* are important for effective action on all aspects of sustainable development.

243. We support the work of the United Nations system, including the United Nations Entity for *Gender Equality* and the *Empowerment of Women (UN-Women)*, in promoting and achieving *gender equality* and the *empowerment of women* in all aspects of life, including with respect to the linkages between *gender equality* and the *empowerment of women* and the promotion of sustainable development. We support the work of *UN-Women* in

leading, coordinating and promoting the accountability of the United Nations system in this regard.

244. We invite donors and international organizations, including the United Nations system organizations, as well as the international financial institutions, regional banks and major groups, including the private sector, to integrate fully commitments and considerations on **gender equality** and the **empowerment of women** and to ensure the participation of **women** and effective **gender** mainstreaming in their decision-making and full programming cycle. We invite them to play a supportive role in the efforts of developing countries to integrate fully commitments and considerations on **gender equality** and the **empowerment of women** and ensure the participation of **women** and effective **gender** mainstreaming in their decision

VI. Means of implementation

A. Finance

268. We recognize that a dynamic, inclusive, well-functioning, socially and environmentally responsible private sector is a valuable instrument that can offer a crucial contribution to economic growth and reducing poverty and promoting sustainable development. In order to foster private sector development, we shall continue to pursue appropriate national policy and regulatory frameworks in a manner consistent with national laws to encourage public and private initiatives, including at the local level, to foster a dynamic and well-functioning business sector, and to facilitate entrepreneurship and innovation, including among **women**, the poor and the vulnerable. We will work to improve income growth and distribution, inter alia through raising productivity, **empowering women**, protecting labour rights, and taxation. We recognize that the appropriate role of government in relation to the promotion and regulation of the private sector will vary from country to country depending on national circumstances.

B. Technology

272. We recognize the importance of strengthened national, scientific and technological capacities for sustainable development. This can help countries, especially developing countries, to develop their own innovative solutions, scientific research and new, environmentally sound technologies, with the support of the international community. To this end, we support building science and technology capacity, with both **women** and men as contributors and beneficiaries, including through collaboration among research institutions, universities, the private sector, governments, non-governmental organizations and scientists.

C. Capacity-building

279. We encourage the participation and representation of men and **women** scientists and researchers from developing and developed countries in processes related to global environmental and sustainable development assessment and monitoring, with the purpose of enhancing national capabilities and the quality of research for policy- and decision-making processes.

Bijlage 4

The following paragraphs reflect language in the final text that is also relevant to our work, mainly language related to Major Groups.

II. Renewing political commitment

C. Engaging major groups and other stakeholders

55. We commit ourselves to reinvigorating the global partnership for sustainable development that we launched in Rio de Janeiro in 1992. We recognize the need to impart new momentum to our cooperative pursuit of sustainable development, ***and commit to work together with major groups and other stakeholders in addressing implementation gaps.***

III. Green Economy in the context of sustainable development and poverty eradication

68. ***We invite relevant stakeholders***, including the United Nations regional commissions, United Nations organizations and bodies, other relevant intergovernmental and regional organizations, international financial institutions ***and major groups involved in sustainable development***, according to their respective mandates, ***to support developing countries upon request to achieve sustainable development***, including through, inter alia, green economy policies in the context of sustainable development and poverty eradication, in particular in least developed countries.

IV. Institutional framework for sustainable development

A. Strengthening the three dimensions of sustainable development

76 (h) ***Enhance the participation and effective engagement of civil society*** and other relevant stakeholders in the relevant international forums and in this regard promote transparency and broad public participation and partnerships to implement sustainable development;

High-level political forum

85. The high-level forum could:

(h) Promote transparency and implementation through ***further enhancing the consultative role and participation of major groups*** and other relevant stakeholders at the international level in order to better make use of their expertise, while retaining the intergovernmental nature of discussions

Bijlage 5

Ministerie van Buitenlandse Zaken
Bezuidenhoutseweg 67
2594 AC Den Haag
Postbus 20061
Nederland
www.minbuza.nl

Ministerie van Infrastructuur en Milieu
Plesmanweg 1-6
2597 JG Den Haag
Postbus 20901
2500 EX Den Haag
www.minienm.nl

Contactpersoon
Han Huiskamp
T +31 (0)70 – 348 4946
F +31

Onze Referentie
DME-514/2012

Bijlage(n)
1

Pag. 23

van 34

Aan de Voorzitter van de
Tweede Kamer der Staten-Generaal
Binnenhof 4
Den Haag

Datum 5 juli 2012

Betreft VN Conferentie Rio+20 over Duurzame Ontwikkeling

Hierbij bieden wij u, mede namens de regeringen van Aruba, Curaçao en Sint Maarten, Het verslag aan van de VN Conferentie over Duurzame Ontwikkeling, welke plaats heeft gevonden van 20-22 juni 2012 in Rio de Janeiro.

De Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken,

De Staatssecretaris van Infrastructuur en Milieu,

Ben Knapen,

Joop Atsma

UN Conference for Sustainable Development (Rio+20) Rio de Janeiro, 20-22 juni 2012

Samenvatting

Van 20 tot 22 juni vond in Rio de Janeiro de Rio+20 top over mondiale duurzaamheid plaats. De Koninkrijksdelegatie, geleid door de staatssecretaris van het ministerie van Buitenlandse Zaken, met deelname van de staatssecretaris van het ministerie Infrastructuur en Milieu, alsook premiers van Aruba en St Maarten en een ambtelijke delegatie vanuit Curaçao en het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie, heeft als uitgangspunt genomen de Rijksinstructie van het Koninkrijk der Nederlanden en de EU Raadsconclusies van 2 en 9 maart 2012. Het resultaat van de top staat beschreven in het slotdocument dat op 22 juni 2012 met consensus werd aangenomen, *The Future We Want*.

De toekomst begint met de beslissingen die we vandaag nemen. Er is dan ook flink onderhandeld over het slotdocument in de dagen voorafgaand aan de top over de twee hoofdthema's: groene economie en het institutionele raamwerk voor duurzame ontwikkeling. Het was niet de bedoeling verdragen met doelen en indicatoren af te sluiten, maar wel was de EU-inzet om een concrete agenda met deadlines voor duurzame ontwikkeling en de economie als geheel overeen te komen. Dat laatste is deels gelukt, want voor het eerst is groene economie erkend als hoofddoelstelling. Het bedrijfsleven is erkend als een essentiële partner in de verduurzaming. Het resultaat is minder dan gehoopt, maar beter dan verwacht.

Er ligt nu een ambitie die de VN lidstaten moeten vormgeven. Zowel overheden als bedrijven worden aangemoedigd over te gaan tot '*sustainability accounting*'. Ook werd een ambitieus 10-jaren programma voor het verduurzamen van consumptie en productiepatronen aangenomen. Voor het institutionele raamwerk is afgesproken dat het VN milieuprogramma wordt versterkt, en dat onder de auspiciën van de Algemene Vergadering wordt uitgewerkt hoe de Commissie voor Duurzame Ontwikkeling kan worden omgezet in een *High Level Political Forum*. Op het terrein van water, voedselzekerheid en duurzame landbouw, duurzaam gebruik van natuurlijke hulpbronnen, oceanen, afval en duurzaam transport zijn de VN lidstaten goede teksten overeengekomen. De VN besloot mondiaal geldende duurzame ontwikkelingsdoelen te gaan ontwikkelen, in nauwe samenhang met het bestaande post 2015 ontwikkelingsraamwerk. Reproductieve rechten van vrouwen werden helaas niet erkend als een essentieel element van duurzame ontwikkeling.

De conferentie heeft naast een slotdocument veel concrete initiatieven opgeleverd, opgenomen in een register met vrijwillige toezeggingen. In totaal werd voor 513 miljard dollar aan toezeggingen geregistreerd die zich richten op een duurzame toekomst door bedrijven en overheden. Totaal werden 692 toezeggingen geregistreerd voor projecten die het gebruik van fossiele brandstoffen verminderen, hernieuwbare energie stimuleren, schoon water conserveren en armoede bestrijden, waarvan meer dan 200 afkomstig van het bedrijfsleven. In dit kader tekende premier Eman van Aruba een overeenkomst met de *Carbon War Room* van Britse zakenman Sir Richard Branson om in 2020 CO2 neutraal te worden.

Staatssecretaris Knapen nam deel aan meerdere paneldiscussies en marge van de top, waarbij de rol van het bedrijfsleven het centrale thema van zijn interventies was. Zo werd deelgenomen aan het *High Level Rio+20 Partnership Forum* onder leiding van de speciale gezant van de VN voor voedselzekerheid David Nabarro, en gaf de Staatssecretaris een terugblik op de mondiale consultaties over bedrijfsleven en duurzaamheid (Den Haag, 11-12 april 2012) in het forum van de *World Business Council on Sustainable Development* onder leiding van Peter Bakker. Ook nam hij deel aan een discussie over de synergie tussen armoedebestrijding en milieubescherming, en een ronde tafelgesprek met de Chinese premier Wen Jiabao, georganiseerd door de *China Council for International Cooperation on Environment and Development*. De rol van maatschappelijke actoren kwam ook nadrukkelijk naar voren in het *side event* over *multi-stakeholder* processen op het gebied van duurzame soja ketens, dat georganiseerd werd door het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. In aanwezigheid van de Koninkrijksdelegatie werd tezamen met het Nationaal Platform

Rio+20 een ontbijt voor aanwezige Nederlanders georganiseerd met een interactieve eerste reflectie op de resultaten van de Rio+20 top.

Naast de officiële regeringsdelegaties namen naar schatting 45.000 mensen deel aan de *People's Summit* en werd tijdens de *Sustainable Development Dialogues* van 16 tot 19 juni uitgebreid aandacht besteed aan de rol van het bedrijfsleven en het maatschappelijk veld. Een nieuwe generatie van CEOs in het bedrijfsleven ziet in sociale en milieu gerelateerde investeringen een nieuwe 'business' met lange termijn zekerheid, waar dat voorheen het domein van NGOs was. Private sector, wetenschappers en NGOs wisselden van gedachten over hoe welke visies, strategieën en aanpakken beschikbaar zijn om groene groei en duurzame ontwikkeling te realiseren. Opgeroepen werd tot mondiaal beleid om de transformatie naar een groene economie op te schalen. Bedrijven, NGOs, wetenschap en overheden hebben elkaar daarbij nodig. Staatssecretaris Atsma lanceerde in Rio enkele publiek-private partnerschappen, rond duurzaam transport, biobrandstoffen in de luchtvaart en afvalverwerking, en werden de prijzen uitgereikt aan de drie winnaars van de *Delta Alliance Young Professionals Award*.

1. Inleiding

Van 20 tot en met 22 juni vond de UN Conference on Sustainable Development plaats in Rio de Janeiro, Brazilië. Deze top, Rio+20 genaamd, is een vervolg op de eerste conferentie in Rio de Janeiro over duurzame ontwikkeling (UNCED, 1992¹) waar Agenda 21² uit voortkwam, en de World Summit on Sustainable Development (WSSD, 2002³) in Johannesburg. De Staatssecretaris van Buitenlandse Zaken was de delegatieleider voor deze VN conferentie. Staatssecretaris Atsma maakte deel uit van de delegatie. Vanuit Aruba en Sint Maarten namen de Premiers deel aan de Koninkrijksdelegatie, Curaçao werd vertegenwoordigd door een ambtelijke delegatie. Namens het maatschappelijk middenveld namen deel de voorzitter van het Nationaal Platform Rio+20⁴, twee jongerenvertegenwoordigers en een vrouwenvertegenwoordiger. De Nederlandse inzet voor Rio+20 werd afgestemd binnen de Europese Unie.

De kosten voor de deelname aan de conferentie van de Nederlandse delegatie bedroegen bij benadering 217.000 Euro⁵. Hierbij zijn meegerekend de reis- en verblijfskosten van de Nederlandse delegatie afkomstig van de Ministeries van Buitenlandse Zaken, Infrastructuur en Milieu en Economische zaken, Landbouw en Innovatie, alsook lokaal transport en het huren van een delegatieruimte in het conferentiecentrum. Er zijn diverse maatregelen genomen om de kosten zoveel mogelijk te beperken. Zo is de delegatie zo klein mogelijk gehouden, en met 26 deelnemers totaal kleiner dan bijvoorbeeld de aangemelde delegaties uit Denemarken (96), Zweden (85), VK (59), Italië (51), België (48) of Portugal (30). Voorafgaand aan de top werd een officiële voorbereidende conferentie (Prepcom) gehouden. Van de Koninkrijksdelegatie woonden 12 personen alleen het *High Level Segment* (20-22 juni 2012) bij. Eén medewerker is begin juni naar Rio de Janeiro afgereisd teneinde het Consulaat-Generaal logistiek te ondersteunen bij de top en de aanwezigheid van de vier bewindspersonen in de Koninkrijksdelegatie. De jongeren- en vrouwenvertegenwoordigers hebben zelf de reizen verblijfskosten van deelname betaald, evenals het Caribisch deel van het Koninkrijk. De delegatie heeft in het goedkoopste hotel overnacht dat door het Nederlandse Consulaat en de Braziliaanse autoriteiten nog veilig werd beschouwd.

2. Doel van de conferentie

Volgens het besluit van de Algemene Vergadering van de VN (resolutie A/RES/64/236⁶) had de top als doel de voortgang op het gebied van duurzame ontwikkeling in kaart brengen, te evalueren wat er de afgelopen 20 jaar wel en niet is bereikt, en voorstellen voor verbetering te doen en nieuwe en opkomende ontwikkelingen bespreken.

¹Report of the United Nations Conference on Environment and Development*, Rio de Janeiro, 3-14 June 1992: A/CONF.151/26 (Vol. I): <http://bit.ly/2NDswU>

²Agenda 21: <http://bit.ly/XMBHF>

³Report of the World Summit on Sustainable Development Johannesburg, South Africa, 26 August- 4

September 2002: A/CONF.199/20*: <http://bit.ly/Hqg1IJ> en het plan voor implementatie: <http://bit.ly/b2Hrz6>

⁴Zie hier de website van het Nationaal Platform Rio+20: <http://www.nprio2012.nl/>

⁵Toegezegd in het AO van 31 mei 2012 over de Nederlandse inzet Rio+20, kamerstuk 30196 nr. 174.

Er warentwee agendapunten overeen gekomen: groene economie in de context van duurzame ontwikkeling en armoedebestrijding, en het institutioneel raamwerk voor duurzame ontwikkeling.

Bij duurzame ontwikkeling is essentieel dat een evenwicht bestaat tussen de sociale, economische en ecologische belangen. De uitdagingen voor mondiale duurzaamheid zijn enorm. Volgens de vijfde editie van het rapport Global Environmental Outlook (GEO-5), waaraan 600 wetenschappers een bijdrage hebben geleverd, is de wijze waarop de wereldgemeenschap nu met de aarde omspringt op termijn onhoudbaar door toenemende schaarste aan grondstoffen, verlies aan biodiversiteit, waterschaarste en klimaatverandering. In het GEO-5 rapport, dat daags voor de top uitkwam, worden de effecten van ruim 500 internationaal overeengekomen milieudoelstellingen berekend. Het rapport komt tot de sombere conclusie dat slechts op 4 terreinen een merkbare verbetering is opgetreden: op het gebied van de bescherming van de ozonlaag, het gebruik van loodvrije benzine, de verbeterde toegang tot veilig drinkwater, en het onderzoek om vervuiling in de oceanen te verminderen. Op alle andere terreinen is een neerwaartse spiraal zichtbaar.

De druk op natuurlijke hulpbronnen als land, zoetwater, bossen en zee zal exponentieel toenemen als de wereldbevolking groeit van de huidige 7 miljard naar 9 miljard mensen in 2050. Een groeiende middenklasse in ontwikkelingslanden en steeds meer mensen die een westers consumptiepatroon nastreven, in combinatie met vergrijzing in het westen, onderstreept de noodzaak van reflectie op ons besturingsmodel, en methoden om landen en andere actoren in actie te laten komen.

3. Plenaire sessie

Aan de plenaire sessie (20-22 juni 2012) werd door ruim 100 staatshoofden en regeringsleiders deelgenomen. Abdelkader Bensalah, president van Algerije, voerde het woord namens de G77 en China. Hij stelde dat de noodzaak om duurzame groei te realiseren nu groter is dan ooit. Het mensenrecht van een gezond milieu ligt aan de basis van de drie pilaren van duurzame ontwikkeling. Het principe van Common but Differentiated Responsibilities (CBDR) moet het uitgangspunt zijn voor internationale actie, hetgeen betekent dat ontwikkelde landen een historisch grotere verantwoordelijkheid hebben t.o.v. ontwikkelingslanden om de milieu- en armoedeproblematieken aan te pakken. De groene economie moet diverse belangrijke zaken meenemen zoals het principe van nationale soevereiniteit, het opheffen van handelsbarrières, technologieoverdracht en het verstrekken van voldoende steun aan ontwikkelingslanden. *"The global financial crisis could not be used as an excuse to delay implementation of commitments"*.

De voorzitter van de Europese Commissie Jose Manuel Barosso benadrukt de sterke motivatie van de EU voor de realisatie van duurzame ontwikkeling. Hij verwelkomt de focus van de conferentie op de groene economie die ons in staat stelt inclusieve en ecologisch verantwoorde groei te krijgen. *"We need an economy that respects the boundaries of our planet"*. Hiertoe heeft de EU zich gefocust op duurzame energie en water, duurzame landgebruik en ecosystemen, oceanen en resource efficiency. Barosso is content dat er duurzame ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals-SDGs) worden uitgewerkt voor een integrale post 2015 ontwikkelings strategie waarin de drie pilaren evenredig worden meegenomen. Barosso meldt dat de EU de grootste wereldwijde donor zal blijven met een nadruk op de Rio prioriteiten, hij zegt 400 miljoen Euro toe aan het *Sustainable Energy for All* initiatief van de Secretaris-Generaal van de VN. Barosso stelt dat ODA alleen niet voldoende zal zijn; innovatieve financiering is van groot belang.

Staatssecretaris Knapen wijst in de plenaire interventie namens het Koninkrijk op het belang om klimaatverandering tegen te gaan – zowel een laaggelegen delta als Nederland als de Caribische eilanden zijn kwetsbaar voor de verhoging van de zeespiegel. Mondiale problemen vergen mondiale afspraken en oplossingen.

6 VN Resolutie A/RES/64/236: <http://www.uncsd2012.org/files/OD/ARES64236E.pdf>

Voor duurzame ontwikkeling is het van essentieel belang een evenwicht te bereiken tussen economie, sociale en armoededoelen, en ecologie. Bij de vergroening van de economie speelt de private sector een cruciale rol. Nederland sprak ook expliciet steun uit voor de SDGs, en onderstreept het belang van reproductieve rechten van vrouwen. Nagenoeg alle landen, met uitzondering van de ALBA-landen, stellen dat een groene economie economische groei combineert met het duurzaam management van waardevolle en eindige natuurlijke hulpbronnen. De private sector wordt daarbij geregeld genoemd als een aanjager van de vergroening. Vele landen benadrukken vanuit dat perspectief het belang van de duurzame ontwikkelingsdoelen (SDGs). Vele ontwikkelingslanden benadrukken dat de SDGs het behalen van de Millennium Ontwikkelings Doelen (MDGs) niet mogen frustreren, en dat de financiering van SDGs niet ten koste van de MDGs mag gaan. Zij zien dat als een uitholling van het commitment rond ontwikkelingssamenwerking via ODA. Westerse landen, w.o. ook Nederland, benadrukken vooral het belang van complementariteit tussen de SDGs en het post 2015 ontwikkelingsraamwerk. Frankrijk, Duitsland maar ook meerdere Afrikaanse landen noemen de versterking van UNEP als een belangrijk resultaat van Rio+20: een versterkt mandaat, voorspelbare financiering en betere coördinatie en synergie zijn nodig. De Franse President Hollande betreurt het echter dat Rio+20 er niet in is geslaagd een gespecialiseerde organisatie voor het milieu op te richten. Hij noemt dit de beste institutionele oplossing is voor de *governance* problemen. *Secretary of State* Clinton stelt dat de uitkomst een duidelijke vooruitgang in duurzame ontwikkeling betekent, en zegde 6 miljoen dollar toe voor een versterkt UNEP. Ook Brazilië en China zeggen elk 6 miljoen dollar toe.

Frankrijk en Duitsland benadrukken de noodzaak voor duurzame ontwikkeling van water, energie en voedselzekerheid en de vitale rol die oceanen spelen in ons dagelijks leven. Vooral Australië ziet, evenals vele eilandstaten, oceanen als een nieuwe SDG. Ook energie wordt door velen genoemd – toegang tot betrouwbare energie voor landbouw en industriële productie is een aanjager van economische groei. Toegang tot energie is een essentieel ingrediënt van strategieën voor armoedereductie, waarbij hernieuwbare energie de voorkeur geniet. Duitsland noemt expliciet de *Energiewende* als voorbeeld van de Duitse bijdrage (alle Duitse kernreactoren stil in 2022, 80% duurzame energie in 2050 en 95% minder emissies).

Vele ontwikkelingslanden w.o. ook India benadrukken dat nationale soevereiniteit voorop dient te staan bij duurzame ontwikkeling – niet internationaal opgelegde normen. Het belang van CBDR daarbij is cruciaal, wat overigens niet uitsluit dat alle landen proactief een bijdrage moeten leveren, maar hierbij wel additionele financiële ondersteuning moeten krijgen. Om een begin te maken moet de wereld minder hulpbronnen gebruiken: de consumptie patronen van de geïndustrialiseerde wereld zijn onhoudbaar. India stelt dat: *"We must summon the imagination to balance the cost that we will incur in the present with the benefits that will accrue to future generations"*.

De Israëliische Minister van Milieubescherming, Gilad Erdan, stelt dat de wereld niet op het huidige pad door kan gaan. Duurzame ontwikkeling moet integraal in al het economisch en ontwikkelingsbeleid worden meegenomen. Israël haalt plenair de huidige relatie met (en opstelling van) de Palestijnse gebieden aan als een voorbeeld van niet duurzame ontwikkeling, zonder stabiliteit en vertrouwen is duurzame ontwikkeling niet mogelijk.

Secretary of State Clinton achtte het positief dat seksuele en reproductieve gezondheid en familieplanning in het slotdocument zijn opgenomen, maar meende dat seksuele en reproductieve rechten gegarandeerd moeten worden. Zij kondigt aan dat de VS zich hard zal maken om deze rechten in de SDGs opgenomen te krijgen. Ook de meeste Scandinavische landen noemen expliciet het cruciale belang van reproductieve rechten van vrouwen.

President Dilma Rousseff (tevens president van de Rio+20 conferentie) noemt de uitkomst van de conferentie een compromis met de breedst mogelijke consensus. Rio+20 herstelt en bevestigt het vertrouwen in de VN als hét platform voor multilaterale onderhandelingen voor mondiale uitdagingen. President Rousseff noemt als positieve uitkomsten de SDGs, het VN High Level forum als centrale coördinatie orgaan voor duurzame ontwikkeling, de versterking van UNEP en de vooruitgang op het gebied van

grote steden beleid en vrouwen rechten. Brazilië moet haar steentje bijdragen en Rouseff zegt 6 miljoen dollar toe voor UNEP en 10 miljoen dollar voor het bestrijden van de effecten van klimaatverandering in Afrika en Small Island Developing States (SIDS). Nadat plenair het slotdocument is aangenomen op 22 juni 2012, krijgt Algerije namens de G77 en China als eerste het woord. In een kort statement stelt Algerije dat ondanks dat enkele van de voorstellen van de groep niet waren meegenomen, de balans in het uitkomstdocument toch duidelijk de weg heeft vrijgemaakt voor nieuwe afspraken, met name voor implementatie. De G77 en China stellen dat het document bevestigt dat multilaterale diplomatie het beste platform is voor het bereiken van "the future that everyone wants". Ecuador en Bolivia distantiëren zich van het concept van de Groene Economie, terwijl Noorwegen, IJsland en de VS, oproepen de reproductieve rechten van vrouwen te respecteren en te beschermen.

4. Analyse van het krachtenveld Rio+20

Twintig jaar na de eerste milieutop was het niet de bedoeling dat er een nieuw verdrag zou worden afgesloten met doelen en indicatoren waar alle landen zich aan moeten houden. Wel hoopte de EU dat een concrete actie-agenda kon worden overeengekomen voor duurzame ontwikkeling, met onder meer concrete doelen t.a.v. het behoud van bossen en oceanen, het vergroten van het aandeel hernieuwbare energie, tegengaan van bodemerrosie en vergroten van voedselzekerheid, het tegengaan van CO2 uitstoot, armoedebestrijding, en geïntegreerd waterbeheer.

Hoewel op enkele thema's inderdaad zulke besluiten zijn genomen, bleek een geïntegreerd en daadkrachtig actieplan voor de vergroening van de mondiale economie al voor de Rio+20 top onhaalbaar. Het concept van de groene economie is van meet af aan controversieel geweest bij de ontwikkelingslanden, verenigd in de G77 plus China. Zij vreesden dat de Groene Economie zou leiden tot 'groen protectionisme'. Opvallend was echter dat ook enkele westerse landen liefst geen concrete afspraken over vergroening van de economie wilden overeenkomen, omdat dit mede het westerse consumptiepatroon betreft.

Hetgeen tevens als een rem op de onderhandelingen werkte waren de discussies over Means of Implementation (MoI). Met MoI wordt financiering, technologie-overdracht, capaciteitsopbouw in ontwikkelingslanden en handel bedoeld. Westerse landen reageerden vanaf het begin afhoudend op het voorstel om vanaf 2012 jaarlijks 30 miljard nieuwe en additionele financiering toe te zeggen, oplopend naar 100 miljard per jaar in 2017. Voor ontwikkelingslanden gold dat zij zonder extra middelen de transitie naar een duurzame en inclusieve economie niet zouden kunnen betalen. Uiteindelijk is afgesproken dat er via een intergouvernementeel proces een rapport opgesteld zal worden dat opties uit zal werken voor een effectieve duurzame ontwikkeling financieringsstrategie voor de mobilisering en het effectief gebruik van middelen voor duurzame ontwikkeling. Daarbij gaat het om een combinatie van financieringsbronnen: nationale middelen, internationale publieke financiering, private sector en innovatieve financiering. Ontwikkelingslanden wilden technologie-overdracht onder preferentiële voorwaarden, maar westerse landen konden geen toezeggingen doen aangezien hierbij de Intellectuele Eigendomsrechten (IPRs) in het geding waren.

De verschillende visies op het gebied van MoI bemoeilijkten de onderhandelingen op het gebied van Groene Economie. Europa is traditioneel de aanjager van duurzame ontwikkeling, en de meest ambitieuze partij in de onderhandelingen. De EU (en de meeste andere westerse landen) was aanvankelijk echter geen voorstander van de Rio+20 top vanwege de lage verwachtingen en de kosten. De ambitieuze agenda die de EU in een zeer laat stadium van de onderhandelingen presenteerde versterkte het wantrouwen van G-77 jegens de groene economie, dat door hen wordt gezien als westerse eco-protectionisme. Het gepercipieerde onvermogen van Europa om de eurocrisis aan te pakken kwam de geloofwaardigheid van de EU niet ten goede. Even leek het of ook de meest kwetsbare landen onder de ontwikkelingslanden, vooral Afrika en de kleine eilandstaten, met de EU mee zouden gaan – maar de traditionele groepsband binnen de ontwikkelingslanden, met de BRIC-landen hierbinnen als steeds dominantere spelers, won het. De EU had onvoldoende geloofwaardigheid om een leidende rol te spelen.

De ambities van de EU maakte haar tot een kwetsbare partner in het

onderhandelingsproces. De EU (en Nederland) heeft een deel van haar ambities derhalve niet kunnen realiseren. Het sluiten van compromissen is deel van het multilateralisme. Zoals de Braziliaanse hoofdonderhandelaar het uitdrukte: " *The essence of multilateralism is that all of us will end up somewhat unhappy*". Toch is even goed helder dat het uitkomstdocument zonder de Europese ambitie en inzet minder concreet en aansprekend zou zijn.

5. Een appreciatie van het slotdocument

In het slotdocument dat op 22 juni werd aangenomen zijn meerdere voor Nederland belangrijke doelstellingen opgenomen. Over het algemeen is de uitkomst weliswaar minder dan gehoopt, maar beter dan verwacht.

1. De Groene Economie wordt als concept omarmd, voor het eerst, in VN-kader. Gezien de grote weerstand van een aantal ontwikkelingslanden is het al winst dat dit onderdeel in de tekst is opgenomen. Vergroening van de economie wordt erkend als een belangrijk middel om duurzame ontwikkeling te bereiken, waarbij beheer van natuurlijke hulpbronnen en *resource efficiency* van belang zijn. Het is aan landen zelf om dat in te vullen of als een meer gezamenlijke aanpak te ontwikkelen. Het integreren van milieuen sociale factoren in besluitvorming wordt onderschreven.
2. De VN stelt een werkprogramma op voor het meten van vooruitgang aan de hand van indicatoren in aanvulling op het Bruto Nationaal Product (BNP). Het BNP alleen is te beperkt als indicator voor ontwikkeling, aangezien vanuit het perspectief van welvaart en duurzaamheid de externe kosten op mens en milieu moeten worden meegenomen in de stand van de economie. Er wordt hierbij voortgebouwd op bestaande initiatieven, zoals het werk van de VN (UN Stat), de OESO, Eurostat, het Centraal Bureau voor de Statistiek en het Planbureau voor de Leefomgeving.
3. Het bedrijfsleven wordt aangemoedigd met Corporate Sustainability Reporting te starten. De oproep naar " *global best practices*" is vervallen, omdat G77 huiverig is voor mondiale modellen die ook voor hun verplichtend zouden kunnen zijn. Wel staat de oproep om met stakeholders en VN systeem modellen te ontwikkelen voor *best practices*. Voor Nederland is dit goed nieuws – Nederland loopt voorop op het gebied van maatschappelijk verantwoord ondernemen, zoals blijkt uit de hoge noteringen van diverse vooraanstaande internationale duurzaamheidsindices zoals de Dow Jones Sustainability Index. Enkele Nederlandse koplopers op het gebied van duurzaam ondernemen werken samen in de Dutch Sustainable Growth Coalition (DSGC). De DSGC was zeer actief in Rio.
4. De VN lidstaten hebben de duurzame ontwikkelingsdoelen (SDG's) omarmd, zij het dat er geen overeenstemming kon worden bereikt over de SDG thema's. Om de SDGs te ontwikkelen wordt dit najaar een intergouvernementeel proces gestart dat over één jaar een rapport moet leveren aan de Algemene Vergadering van de VN. Nederland zal zich kandideren voor de expertgroep die dit proces leidt. Belangrijk voor Nederland is dat de SDGs nauw worden gecoördineerd en coherent zijn met het proces van de post 2015 ontwikkelingsagenda. Dit is vastgelegd in het slotdocument. Nederland hecht er aan dat in 2013 de ontwikkeling van het post 2015 raamwerk en de SDG samenvallen. De werkgroep wordt ondersteund door een technisch secretariaat.
5. Er wordt periodiek een wereldwijde rapportage opgesteld over natuurlijke hulpbronnen, de toenemende schaarste, de invloed hiervan op de welvaartsontwikkeling en mogelijke ' *competing claims*' tussen gebruikersgroepen op mondiaal, regionaal, en nationaal niveau is van belang om de intergouvernementele besprekingen te voeden.
6. De Commissie voor Duurzame Ontwikkeling (CSD) gaat over in een High Level Political Forum (HLPF). Deze moet de nodige energie, daadkracht resultaat- en uitvoeringsgerichtheid leveren die de CSD ontbeerde. De modaliteiten van het HLPF worden in de Algemene Vergadering van de VN uitgewerkt, Het is de bedoeling dat het HLPF tijdens de 68e Algemene Vergadering van de VN voor het eerst bijeen komt.
7. Het 10 jaarprogramma voor duurzaam consumeren en produceren is aangenomen. Fundamentele veranderingen in consumptie- en productiegedrag zijn noodzakelijk. Tevens bevat de tekst een duidelijke verwijzing naar niet-duurzame consumptiepatronen.
8. Het VN milieuprogramma (UNEP) wordt versterkt. De huidige *Governing Council* met 58 leden, waaronder Nederland, wordt vervangen door een Raad met universeel

lidmaatschap. De verdere uitwerking van de *modus operandi* geschied in een intergouvernementele werkgroep. Ook wordt de VN opgeroepen UNEP mede te financieren uit het reguliere budget.

9. Het belang van maatschappelijke actoren, inclusief de private sector en wetenschappelijke instellingen, wordt meermalen expliciet erkend. Het belang van publiek-private partnerschappen wordt daarbij specifiek benadrukt.

10. Goed resultaat is bereikt in een aantal thematische paragrafen op voor Nederland belangrijke thema's: het recht op schoon drinkwater en sanitaire voorzieningen; het beschermen van de oceanen en de mariene biodiversiteit middels een beslissing om een uitvoerend arrangement onder de UN Zeerechtverdrag (UNCLOS) op te gaan stellen; het terugdringen van afval op zee; het belang om landdegradatie terug te dringen; afvalmanagement gebaseerd op het uitgangspunt van *Reduce, Reuse, Recycle* zodat afval ook een hulpbron wordt.

Op enkele terreinen hebben de EU en Nederland compromissen moeten sluiten. Belangrijkste is, zoals eerder aangegeven, dat de groene economie sectie geen concrete doelen en indicatoren bevat, al zijn enkele daarvan opgenomen wel in deel V (Actions) van de slotverklaring bij oceanen.

Nederland had ook gehoopt dat de Commissie voor Duurzame Ontwikkeling (CSD), die in de afgelopen jaren weinig effectief is gebleken, kon worden vervangen door een Raad voor Duurzame Ontwikkeling. Tijdens Rio+20 werd besloten een High Level Political Forum onder ECOSOC op te zetten. De modaliteiten daarvan moeten nog worden uitgewerkt in een open, transparant intergouvernementeel proces onder de Algemene Vergadering. Dat zal een behoorlijk klus zijn, waarbij Nederland blijft inzetten op de uitgangspunten zoals verwoord in de brief aan Tweede Kamer d.d. 11 mei 2012 (30196 nr. 174). Er komt voorsnog geen Hoge Commissaris voor Duurzaamheid of van Toekomstige Generaties. Wel wordt de Secretaris-Generaal van de VN opgeroepen om een rapport in te dienen over de behoeften van toekomstige generaties – een impliciete vraag aan de SGVN om zich uit te spreken over het nut van een Hoge Commissaris voor Duurzaamheid.

Tot slot wordt er een intergouvernementeel proces onder de Algemene Vergadering van de VN geopend om financieringsbehoefte te onderzoeken, met als doel een rapport met opties voor een *Sustainable Development Financing Strategy* op te leveren. Dit kan resulteren in lange intergouvernementele onderhandelingen, vooral gezien de uitdrukkelijke wens van G-77 tot nieuwe en additionele financiering. Goede teksten over het belang van vrouwen/gender en seksuele en reproductieve gezondheidszorg zijn opgenomen in het slotdocument. Helaas wordt het belang van de reproductieve rechten van vrouwen niet genoemd. Nederland heeft zich binnen de EU sterk gemaakt voor dit thema, maar door gebrek aan interne overeenstemming binnen de EU was het niet mogelijk voor de EU actief in dit dossier op te treden, terwijl enkele ontwikkelingslanden en de Heilige Stoel zich actief uitspraken tegen opname van deze rechten in het slotdocument.

6. Rapportage op enkele thematische onderwerpen

Oceanen en zeeën

Op het gebied van oceanen en zeeën is een aantal belangrijk afspraken gemaakt. Zo is een helder politiek signaal afgegeven dat landen uiterlijk aan het eind van de 69^e vergadering van de Algemene Vergadering van de VN een besluit gaan nemen over de ontwikkeling van een internationaal instrument onder UNCLOS (Het VN Zeerechtverdrag) voor de bescherming van mariene biodiversiteit in de internationale wateren. Verder is afgesproken om de inspanningen op te voeren om daadwerkelijk voor 2015 visserijbestanden te herstellen tot een niveau van maximale duurzame vangst (*'maximum sustainable yield'*). Waar dit gezien de situatie van de bestanden onmogelijk is om dit vóór 2015 te bereiken, dient dit zo snel mogelijk te worden gerealiseerd uitgaande van de biologische karakteristieken van de soort. Hiertoe worden op wetenschappelijk advies gebaseerde beheersplannen opgezet met visserijreducties en waar nodig stopzetting van visserij. Verder is afgesproken actie te ondernemen om ervoor te zorgen dat in 2025 (plastic) afval in zee aanmerkelijk is teruggedrongen. *Ocean fertilisation* wordt genoemd als risicofactor.

Bossen en biodiversiteit

Het EU doel om de ontbossing in 2030 stop te zetten werd helaas niet bereikt. De bossenparagraaf is uiteindelijk weinig ambitieus. Ook een toezegging om illegale houtkap en handel in illegaal hout aan te pakken kon niet worden opgenomen door sterke tegenstand van ontwikkelingslanden. Slechts de oproep om de handel in legaal gekapte houtproducten te bevorderen werd uiteindelijk opgenomen. Wel is het belang van klimaatinitiatieven om de uitstoot van broeikasgassen door ontbossing tegen te gaan erkend, overigens - op aandrang van ontwikkelingslanden- zonder specifieke referentie aan REDD+ als markt gerelateerd instrument. De inspanningen op het gebied van duurzaam bosbeheer en bosbeleid worden versterkt. Het belang van biodiversiteit en bescherming van ecosysteemdiensten is eveneens bevestigd. Betalen voor ecosysteemdiensten bleek een controversieel concept. Waar westerse landen dit zien als een methode om milieu-externaliteiten in de prijs mee te nemen, vrezen ontwikkelingslanden dat dit zal leiden tot vermarkting van ecosystemen aan de hoogst biedende marktpartij. Over de toegang tot en het delen van de opbrengsten van genetische bronnen wordt in het slotdocument verwezen naar het Nagoya Protocol, met de oproep deze zo spoedig mogelijk te ratificeren en in werking te laten treden.

Voedselzekerheid, voedingswaarde en duurzame landbouw

Hoewel de uitdagingen op het vlak van voedselzekerheid groot zijn, bieden de paragrafen over landbouw en voedselzekerheid weinig nieuws ten opzichte van bestaande afspraken die in internationaal kader al in gang gezet zijn. Er zijn geen nieuwe aanvullende afspraken gemaakt. Gewezen wordt op het recht op voedsel, het belang van landbouw voor economische ontwikkeling, de bevordering van duurzame landbouw en productiviteitsverhoging, duurzame veehouderijsystemen, de noodzaak tot nieuwe investeringen in de landbouw, het terugdringen van verliezen in de voedselketen en uitbreiding van onderzoek en training. De aanpak van prijsvolatiliteit is belangrijk – hierbij is transparantie van markten cruciaal. Het belang van het Committee on World Food Security wordt genoemd evenals aansporing aan landen om de vrijwillige richtlijnen op bezit van land, visserij en bossen te implementeren. De principes voor verantwoorde agrarische investeringen (PRAI) worden aangehaald.

Water en energie

In de paragrafen over water is veilig drinkwater en sanitaire voorzieningen als mensenrecht opnieuw erkend. Na eerdere aannamen in de Algemene Vergadering van de VN van een resolutie met deze strekking via meerderheidsstemming, is dit recht nu ook in de Rio uitkomst opgenomen. Binnen de EU heeft ook het VK, dat tot nu toe dit recht niet had erkend, zich nu hierachter geschaard. Verder wordt o.a. het belang van ecosystemen voor de watervoorziening en waterkwaliteit benadrukt. Vraagstukken betreffende geïntegreerd waterbeheer vergen vaak grensoverschrijdende samenwerking op stroomgebiedsniveau. Helaas kon dit door verzet van enkele landen, met name uit het Midden Oosten, niet worden genoemd in het slotdocument. Wel wordt dit indirect opgenomen door de verwijzing naar het belang van integraal waterbeheer "at all levels". Het belang van duurzame en moderne energie, alsook toegang tot energie voor de 1,4 miljard mensen die het nu zonder die toegang moeten stellen, wordt benadrukt. Gestreefd wordt naar toename van hernieuwbare en laag-emissie technologieën als onderdeel van de energiemix en het vergroten de energie-efficiëntie. Herbevestigd wordt om subsidies op fossiele brandstoffen af te schaffen, hoewel dit is beperkt tot "schadelijke" en "inefficiënte" brandstofsubsidies op sterke aandrang van ontwikkelingslanden die daarmee de arme bevolking wil ondersteunen met toegang tot brandstof. De poging van o.a. EU om heldere afspraken te maken voor afbouw van subsidies aan fossiele brandstoffen strandde.

Klimaatverandering

Zoals verwacht was het zeer moeilijk hierover consensus te bereiken. Lastig is dat de afspraken van Durban enigszins uit verband worden geciteerd in de tekst, waardoor de nadruk meer komt te liggen op de benodigde financiering, dan op de benodigde acties om met alle landen tot nieuwe juridische bindende klimaatafspraken te komen in het kader van Durban Platform Voor de EU is van belang dat het voortbouwen op de afspraken van COP-17 in Durban, met alle elementen die daarbij horen, expliciet is genoemd. Nederland is daarnaast blij met de steun om wereldwijd de snelgroeiende productie en consumptie van fluorkoolwaterstoffen (HFKs), zeer sterke broeikasgassen,

geleidelijk uit te faseren.

Duurzaam transport en steden

Het belang van goede toegang tot transport wordt bevestigd. In deze onderdelen worden duurzame transportsystemen bevorderd, inclusief aandacht voor veiligheid, en voor infrastructuur voor voetgangers en fietsers. Ook aandacht voor openbaar en energieefficiënt

transport. In deze paragrafen ook aandacht voor een goede ruimtelijke ordening, de verbinding tussen stedelijke en landelijke gebieden, een goede leefomgeving en goede afvalverwerking volgens het 3R principe: *reduce, reuse, recycle*. Ook wordt gewezen op het belang van de implementatie van de UN Habitat agenda.

Gender, jongeren en reproductieve en seksuele rechten en gezondheidszorg

De tekst over gender en reproductieve en seksuele gezondheidszorg is goed te noemen, maar helaas kon het belang van de reproductieve en seksuele rechten van vrouwen niet worden opgenomen in de tekst. Ondanks de actieve lobby van vrouwenvertegenwoordigers en –organisaties bleven enkele Latijns Amerikaanse landen, gesteund door de Heilige Stoel, hier bezwaar tegen maken. De Ombudsman voor Toekomstige Generaties, voorgesteld in het High Level Panel voor deze top, wordt evenmin genoemd in het slotdocument. De Nederlandse jongerenvertegenwoordigers, die namens de mondiale jeugd spraken in een panel met Secretaris-Generaal Ban Ki-Moon en Ted Turner, zeiden het zo: *“Why is it that nowadays, rather than sacrificing yourselves for your children’s future, you sacrifice your childrens’ future for yourselves. We must make sure we live within the planetary boundaries – and we can only do this together, as CEOs and as civil servants, as youth and as elders, as NGOs and as researchers, as constituents and consumers: we must build ‘The Future we Want’ together”*.

7. Concrete acties en activiteiten tijdens Rio+20

Vanaf het begin stond vast dat Rio+20 zou gaan over uitvoering en concrete actie. In de onderhandelingen was duidelijk dat dit buitengewoon moeilijk zou zijn. Toch heeft de conferentie veel concrete initiatieven opgeleverd, opgenomen in een register met vrijwillige toezeggingen. In totaal werd circa 513 miljard dollar aan toezeggingen geregistreerd die zich richten op een duurzame toekomst door bedrijven en overheden. Bij benadering werden 692 toezeggingen geregistreerd voor projecten die het gebruik van fossiel brandstoffen verminderen, hernieuwbare energie stimuleren, schoon water conserveren en armoede bestrijden. Van deze inspanningsverplichtingen zijn er ruim 200 afkomstig van het bedrijfsleven.

De toezeggingen gingen verder dan financiële inspanningen: van het planten van 100 miljoen bomen tot het opleiden van 5000 vrouwelijke ondernemers in Afrika in ‘groene’ bedrijfsvoering en het recyclen van 800.000 ton polyvinyl chloride (PVC) per jaar. Veel aandacht ging uit naar het SGVN initiatief *Sustainable Energy for All*, dat 323 miljoen dollar aan steun kreeg. Ruim één miljard mensen zullen hierdoor toegang krijgen tot (hernieuwbare) energie.

Ook duurzaam transport kreeg belangrijke steun. Acht multilaterale ontwikkelingsbanken hebben 175 miljard dollar aangekondigd om in het komend decennium te werken aan duurzaam transport om bij te dragen aan het oplossen van de fileproblematiek, verkeersongevallen, en het beperken van CO2 emissies en andere negatieve milieueffecten.

De Secretaris-Generaal van de VN lanceerde tevens een *Zero Hunger Challenge*, gesteund door FAO, WFP, UNICEF, en IFAD. Doel van het programma is toegang te garanderen tot adequaat voedsel gedurende het hele jaar voor iedereen. Het programma wil dit bereiken door verbeteringen in de voedselproductie van kleine boeren (vooral vrouwen) in combinatie met het reduceren van verlies van voedselproductie en voorkomen dat voedsel wordt weggegooid. Het programma is geïnspireerd door onder meer Brazilië, wiens *Fome Zero programme* effectief is geweest. Het VK kondigde een bijdrage van 150 miljoen pond aan voor de Zero Hunger Challenge.

De eilandstaat Maldiven kondigde aan de 1.192 eilanden in 2017 op te nemen als beschermd gebied, en wordt daarmee wereldwijd het grootste mariene gebied ter bescherming van de biodiversiteit. De Maldiven is zeer kwetsbaar voor klimaatverandering.

Aruba tekende met de *Carbon War Room* van Sir Richard Branson een overeenkomst om in 2020 CO₂ neutraal te worden, en omarmde een breed duurzaam ontwikkelingsconcept voor de toekomst van het eiland waarbij ook sociale aspecten worden meegenomen. Een belangrijk verschil met 1992 is de rol van het bedrijfsleven. Het bedrijfsleven is de nieuwe speler in het proces naar duurzame ontwikkeling. De internationale bedrijfsleven koepels World Business Council for Sustainable Development, UN Global Compact en de International Chamber of Commerce (in Rio samenwerkend onder de gemeenschappelijk vlag van Business Action for Sustainable Development), spelen daarbij een belangrijke visionaire rol. Met deze koepels organiseerde Nederland op 11-12 april jl. de VN bedrijfslevenconsultatie ten behoeve van de input van het mondiale bedrijfsleven in het Rio+20 proces.⁷ Gedurende het *Corporate Sustainability Forum: Innovation and Collaboration for the Future* (15-18 juni 2012) in Rio werden 200 toezeggingen in het register met vrijwillige toezeggingen opgenomen. In die zin is een grote stap vooruit gezet. Vooral multinationals zijn actief bezig duurzaamheid te integreren in de bedrijfsvoering - zij zijn er van overtuigd dat dit economisch rationeel is en een cruciaal onderdeel vormt voor de lange termijn strategie voor de bedrijven. Het belang van *Natural Capital Accounting* werd zowel in de intergouvernementele onderhandelingen als in de discussies van maatschappelijk middenveld meermalen erkend. Verenigd Koninkrijk, Nederland en Noorwegen hebben steun uitgesproken voor de recent opgestelde standaarden en richtlijnen over het administreren van natuurlijk kapitaal. Nederland voert zelf reeds milieurekeningen (in aanvulling op de nationale rekeningen) reeds uit. Het ministerie van Buitenlandse Zaken kondigde aan 2 miljoen euro te investeren in een Wereldbankprogramma dat het voor ontwikkelingslanden ook mogelijk maakt om vorm van geïntegreerde nationale rekeningen op te stellen. Ook sprak staatssecretaris Knapen en marge van de top met het *World Resources Institute* (WRI), een befaamde onafhankelijke *denktank* en onderzoeksinstituut op het terrein van management van natuurlijke hulpbronnen. Het WRI bevestigde evenals de Wereldbank dat *competing claims* in het gebruik van natuurlijke hulpbronnen als water en land de komende decennia met een groeiende wereldbevolking zal toenemen. Staatssecretaris Knapen nam als panellid deel aan een door de WRI georganiseerde discussie over de synergie tussen armoedebestrijding en milieubescherming. Ook nam staatssecretaris Knapen deel aan meerdere paneldiscussies waarbij de rol van het bedrijfsleven het centrale thema van zijn interventie was. Zo werd deelgenomen aan het *High Level Rio+20 Partnership Forum* onder leiding van de speciale gezant van de VN voor voedselzekerheid David Nabarro, en gaf de Staatssecretaris een terugblik op de mondiale consultaties over bedrijfsleven en duurzaamheid (Den Haag, 11-12 april 2012) in het forum van de *World Business Council on Sustainable Development* onder leiding van Peter Bakker. In het ronde tafelgesprek met de Chinese premier Wen Jiabao, georganiseerd door de *China Council for International Cooperation on Environment and Development*, noemde Staatssecretaris Knapen vooral het belang van deelname van maatschappelijk actoren zoals bedrijven en NGOs voor duurzame ontwikkeling. De rol van maatschappelijke actoren kwam ook nadrukkelijk naar voren in het *side event* over *multi-stakeholder* processen op het gebied van duurzame soja ketens, dat georganiseerd werd door het ministerie van Economische Zaken, Landbouw en Innovatie. Als delegatieleider bracht Staatssecretaris Knapen verder een bezoek aan het *People's Summit*, de bijeenkomst met 30.000 vertegenwoordigers van het internationale maatschappelijk middenveld, en organiseerde hij tezamen met het Nationaal Platform Rio+20 een ontbijt op de residentie van Consul-Generaal Rio, de heer Comenencia, voor de Nederlandse deelnemers aan de diverse Rio+20 gerelateerde evenementen, in aanwezigheid van de deelnemende bewindspersonen. Tijdens dit werkontbijt werd een interactieve eerste reflectie gehouden op de resultaten van de Rio+20 top. Het ministerie van Infrastructuur en Milieu heeft in de aanloop naar de Rio+20 conferentie in het najaar 2011 enkele concrete publiek-private partnerschappen (PPPs) afgesloten:

⁷ Informatie is te vinden op de website: www.rio2012-businessconsultation.nl en het slotdocument op <https://www.evitesendmail>.

- *Dutch Cycling Embassy*

Brazilië heeft Nederland gevraagd om met Nederlandse kennis een doorrekening te maken van de plannen die er zijn om het fietsen in Rio de Janeiro te stimuleren. Het onderzoek dat door Nederland is gedaan toont aan dat dit beleid de CO2 uitstoot en de congestie in de stad sterk vermindert.

- *SkyNRG*

Met steun van IenM heeft SKY NRG met KLM en WNF het *Biojet Corporate Programme* gelanceerd. Hiermee stelt KLM bedrijven in staat om een deel van hun vluchten op duurzame biobrandstof te laten vliegen. Ahold, Heineken, Accenture, DSM, Philips, Nike en Schiphol Group hebben zich aan het BioFuel programma verbonden.

- *From waste to energy*

Nederlandse technologie helpt Brazilië bij het duurzamer verwerken van de enorme afvalbergen waarmee het land tevens minder CO2 uitstoot. Brazilië had om de Nederlandse kennis gevraagd omdat het land na augustus 2014 al het waardevolle afval wil inzamelen en recyclen. Verder heeft de staatssecretaris een overeenkomst gesloten met het Nederlandse bedrijf World Wide Recycling. Dit bedrijf zal in 2014 een biomassa-fabriek neer kan zetten in de Braziliaanse deelstaat Maranhao. In deze fabriek kunnen organische residu-stromen verwerkt worden tot biobrandstof die gebruikt kunnen worden bij het opwekken van energie.

- *Delta Alliance International*

Op de duurzaamheidstop hebben Staatssecretaris Atsma (Infrastructuur en Milieu) en de voorzitter van het Internationaal Bestuur van Delta Alliance, Tineke Huizinga op 21 juni de prijzen uitgereikt aan de drie winnaars van de *Delta Alliance Young Professionals Award*. De bijdrage van internationale jonge onderzoekers en ontwerpers aan het oplossen van vraagstukken in de watersector is daarmee tijdens dit event onderstreept.

8. Conclusie

"The speeches are over. Now the work begins", stelde Secretaris-Generaal Ban Ki-moon tijdens de slotceremonie. Het zou een vergissing zijn de top te kwalificeren als een mislukking. Alleen al het feit dat ruim 100 regeringsleiders en staatshoofden afreisden naar Rio de Janeiro toont aan dat duurzame ontwikkeling een onderwerp is dat de gemoederen bezig houdt. Volgens de VN namen naast de 45.000 deelnemers aan diverse evenementen in Rio de Janeiro nog eens 50 miljoen mensen wereldwijd deel aan de conferentie via de sociale media.

Rio+20 was zodoende een centrum van dialoog en discussie over politieke, sociale, technologische en commerciële ideeën rond duurzaamheid. Hoewel de onderhandelingen moeizaam waren, bruisde Rio van de energie rond duurzaamheid - en werd eens te meer duidelijk dat het maatschappelijk middenveld en bedrijfsleven wereldwijd de omslag naar duurzaamheid reeds maakt. Verandering is in belangrijke mate ook de resultante van sterkere instituties, betere publieksinformatie, het uitwisselen van informatie en *best practices*, en events die aandacht vragen voor een ander toekomstperspectief. Daarin is deze top goed geslaagd.